

Міністерство культури УРСР
Державна ордена Трудового Червоного Прапора
республіканська бібліотека УРСР імені КПРС

**РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ
В КОМУНІСТИЧНОМУ ВИХОВАННІ
ТРУДЯЩИХ**

Збірник наукових праць

4

Київ — 1983

akrofoni
Eng. Makafah

Міністерство культури УРСР

Державна ордена Трудового Червоного Прапора
республіканська бібліотека УРСР імені КПРС

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ В
КОМУНІСТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ТРУДЯЩИХ

Збірник наукових праць

Київ · 1983

П Е Р Е Д М О В А

Збірник присвячений актуальним питанням роботи бібліотек на допомогу комуністичному вихованню трудящих. В світлі рішень XXVI з'їзду КПРС, XXVI з'їзду Компартії України, червня-серпня 1988 р./ Пленуму ЦК КПРС автори аналізують широкий спектр пропагандистської роботи бібліотек, їх діяльність по обслуговуванню основних читацьких груп.

Велику увагу в збірнику приділено основним формам і методам підвищення рівня пропаганди книги, піднесенню виховної ролі бібліотек.

На основі досліджень, проведених Державною республіканською бібліотекою імені КПРС, висвітлюються проблеми підвищення рівня керівництва читанням робітників провідних галузей промисловості республіки. В тісному зв'язку з особливостями культурно-освітнього процесу на селі аналізуються можливості бібліотек по формуванню і задоволенню культурних потреб сільських трудівників. Висвітлюється роль бібліотек у моральному вихованні і становленні підстаршого покоління.

Значне місце в збірнику відведено роботі бібліотек по створенню системи посібників рекомендаційної бібліографії на допомогу комуністичному вихованню трудящих.

Редакційна колегія:

В.С.Бабич /головний редактор, кандидат історичних наук/,
А.М.Корнієнко, Г.М.Прензілевич, А.М.Макарова, З.І.Савіна

Редактор В.А.Валігура

Буланый І.Т.,
заступник міністра культури
Української РСР

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
БІБЛІОТЕК У СВІТЛІ РІШЕНЬ ЧЕРВНЕВОГО /1983 р./
ПЛЕНУМУ ЦК КПРС

Рішення червневого /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС поставили нові завдання в галузі ідеологічної роботи, які необхідно вирішувати на сучасному етапі суспільного розвитку - етапі розвинутого соціалізму. В промові на Пленумі Генеральний секретар ЦК КПРС товариш В. Андропов підкреслив: "Удосконалення розвинутого соціалізму немислиме без великої роботи по духовному розвитку людей"^{1/}. Це важливе положення вимагає від бібліотек далі удосконалювати свою діяльність у справі формування радянської людини-громадянина, активного будівника комунізму, "з притаманними йому ідейними установками, мораллю та інтересами, високою культурою праці й повадки"^{2/}.

Провідне місце в багатогранній діяльності бібліотек займає пропаганда ленінської ідейно-теоретичної спадщини, тому що тільки оволодіння осисвими марксистсько-ленінської науки дозволяє трудящим виробити класовий підхід до явищ громадського життя. В ході підготовки та відзначення 113-ої річниці з дня народження В.І.Леніна, 65 - річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції, 60-річного ювілею утворення СРСР та 38-річчя Червоної радянської армії у Великій Вітчизняній війні в державних, сільських профспілкових, шкільних та в деяких інших бібліотеках нагромаджено великий досвід пропаганди праць основоположників марксизму-ленінізму, літератури про життя і діяльність В.І.Леніна, про втілення в життя ленінських ідей, рішень XXVI з'їзду партії, Пленумів ЦК КПРС, про керівників партії і уряду, книг, що сприяють вихованню радянських людей у душі відданості комуністичним ідеалам.

На високому ідейному рівні організували пропаганду ленінської теоретичної спадщини бібліотеки м.Севастополя. Тут вона проводиться по широкому комплексу проблем, за допомогою великого арсеналу діло-

1/ Матеріали Пленуму ЦК КПРС, 14-15 червня 1983 р. - К., 1983, с.17.

2/ Там же.

них форм і методів бібліотечної роботи. Всебічно висвітлюється велич діянь В.І.Леніна, вирішальний вплив ідей марксизму-ленінізму на всесвітньо-історичні досягнення розвинутого соціалізму, на світовий революційний процес. Кожна бібліотека міста, зважаючи на мету, з якою звертається читачі до творів К.Маркса і Ф.Енгельса, В.І.Леніна та видань про їх життя і діяльність, до суспільно-політичної книги в цілому, визначила провідні групи читачів і концентрувала для них тематику пропаганди відповідної літератури. Працюючи в тісному контакті з Будинком політичної освіти, міською організацією товариства "Знання", бібліотеки проводять дні і тижні пропагандиста, теоретичні конференції за творами В.І.Леніна, диспути, коментовані читання, прес-конференції, години політичної Ленініани, зустрічі за "круглим столом", вечори-портрети ветеранів партії і ветеранів праці.

Порівняльний аналіз взаємодії бібліотек різного відомого підпорядкування з системами політичної та економічної освіти кадрів, зі школами комуністичної праці виявив, що найбільш змістовну роботу в цьому напрямі проводять профспілкові бібліотеки; від вузівських бібліотек активну допомогу дістають студенти, які навчаються в школах молодого лектора та на факультетах громадських професій.

Тематична спрямованість пропаганди літератури в бібліотеках постійно розширюється і поглиблюється. В ній все чіткішим і змістовнішим стає показ досягнень радянського народу в побудові комуністичного суспільства, в розвитку економіки, науки, культури, підвищенні матеріального добробуту нашого народу.

Удосконалюються такі традиційні форми і методи роботи з читачами, як читачькі конференції, вечори книги, огляди літератури. Наполегливо впроваджуються нові, більш ефективні засоби пропаганди. Серед них – клуби за інтересами, суспільно-політичні читання, диспути, вечори-портрети тощо. Поглиблюється індивідуальна робота з читачами, вона стає плановою і цілеспрямованою.

Активізація ідейно-виховної роботи бібліотек знаходить своє відображення у постійному зростанні видачі літератури, особливо суспільно-політичної. В ряді областей, міст і районів до читання книг цієї тематики залучено 80-90 процентів читачів. У державних масових бібліотеках республіки за 1982 рік видача суспільно-політич-

них книг зросла на 600 тис.прим. і становить 25 процентів від загальної книговидачі^{1/}.

Зміцнюючи зв'язки з виробництвом, дедалі більше бібліотек встановлюють міцні контакти з організаціями промисловості, транспорту і будівництва, багато роблять для впровадження у виробничу практику сучасних досягнень науки і техніки. Характерно, що ця робота бібліотеки не обмежується у своїх стінах, а виносять її в трудові колективи, гуртожитки, житлові масиви, віддалені населені пункти. Науково-технічні бібліотеки у співдружності з органами науково-технічної інформації проводять дні якості, дні спеціаліста, виїзні перегляди літератури та інші ефективні заходи на допомогу виробництву, створили чітку систему підготовки і випуску інформаційних листів. Досвід їх роботи з цього питання широко висвітлено на ВДНГ республіки.

Виконуючи настанови партії про соціалістичне змагання, орієнтуючись на нові вимоги його організації, висунуті на червневому /1983 р./ Пленумі ЦК КПРС, бібліотеки м.Києва, Ворошиловградської, Дніпропетровської, Донецької, Київської та Харківської областей активізували роботу по ідеологічному забезпеченню патріотичних починів, пропаганді досвіду передових колективів і виробничників, надають їм практичну допомогу в досягненні нових трудових здобутків.

У ряді районів Чернівецької, Вінницької, Хмельницької, Київської областей взаємодія бібліотек з іншими ідеологічними і культурно-освітніми закладами переростає традиційні рамки їхньої спільної роботи і виступає в якісно новій формі – культурних комплексах сіл. У Кельменецькому районі Чернівецької області, наприклад, культурні комплекси створено у всіх 17-ти господарствах району. Як показують результати роботи в нових умовах, тут більш змістовно, конкретно і ефективно стає діяльність бібліотек як важливих структурних ланок культурних комплексів.

Удосконаленню ідеологічної роботи бібліотек значно мірою сприяє організаційна діяльність по створенню великих бібліотечних об'єднань на принципі централізації мережі бібліотек, яка дає змогу використовувати найбільш ефективні засоби і методи бібліотечного обслуговування та інформування. Цю роботу в республіці завер-

^{1/} Основні показники роботи бібліотек України системи Міністерства культури за 1982 р. /ДРБ УРСР ім.КПРС. – К., 1983, табл.10.

шено, в результаті чого тепер тут діє 611 державних централізованих бібліотечних систем, які об'єднали понад 20 тис. бібліотек.

Помітно поліпшилося бібліотечно-бібліографічне обслуговування молоді. Цьому процесу сприяло створення обласних бібліотек для юнацтва. Конкретною їх справою є виховання у юнаків і дівчат активної життєвої позиції, політичної культури, високих моральних ідеалів, естетичних смаків. Необхідно далі поширювати бібліотечний вплив на такі групи, як робітнича молодь, учні ПТУ, тобто тих, де є ще значні читачькі резерви. Більшої уваги вимагає і обслуговування працівників ударних комсомольських будов. Під керівництвом обласних бібліотек для юнацтва тут необхідно створити бібліотечні пункти або стоянки бібліобуса від найближчих ЦСБ, забезпечити якісне обслуговування працівників цих будов, а також надавати діючу допомогу відповідним профспілковим бібліотекам.

Підвищується рівень координації і науково-методичного керівництва бібліотеками. Розширюється сфера впливу універсальних наукових бібліотек, які виконують функції територіальних координаційних методичних центрів. Найбільшої ефективності в цьому досягли Харківська наукова бібліотека імені В.Г.Короленка, Вінницька обласна бібліотека імені К.А.Тімірязєва, Волинська обласна бібліотека для дорослих, Житомирська обласна бібліотека для дорослих, Хмельницька обласна бібліотека імені М.Островського, Черкаська обласна бібліотека імені В.В.Маяковського.

Складна сучасна міжнародна обстановка, небувала за весь післявоєнний період гострота протистояння двох протилежних соціальних систем – соціалізму і капіталізму вимагають від усіх ідеологічних установ, в тому числі і від бібліотек, "поглиблення наступальності всієї нашої пропаганди"^{1/}. Керуючись цим положенням, бібліотекам необхідно значно підняти науковий рівень пропаганди книги, дохідливо і переконливо показувати читачам велич комуністичних ідеалів, всепереможчу силу марксизму-ленінізму, ширше пропагувати літературу, що викриває ідеологічні диверсії імперіалізму проти соціалістичних країн, а також статті з газет і журналів, де розкривається історична приреченість капіталізму, його антинародна, антигуманна суть. З цією метою треба систематично організовувати лек-

1/ Матеріали Пленуму ЦК КНРС. 14-15 червня 1983 р. - К., 1983, с.53.

ції про міжнародне становище, оперативно інформувати читачів про останні міжнародні новини. Бібліотеки мають усі можливості для того, щоб яскраво показати права радянських людей на працю, освіту, на безплатне медичне обслуговування, на житло, яких немає в США та інших капіталістичних країнах.

Потрібно широко впроваджувати ефективну форму бібліотечної роботи – участь бібліотек у роботі агітполіадів, як це роблять працівники державних бібліотек Чернігівської, Львівської, Ровенської областей.

У житті трудових колективів зараз поширене політичне інформування. Бібліотеки повинні знайти своє місце і в цій важливій справі, продумати систему роботи з пропагандистами, агітаторами, політінформаторами, зачасно знати ту чи іншу тему політінформування в організаціях, заздалегідь готувати інформаційні списки літератури та перегляди.

В постанові червневого /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС "Актуальні питання ідеологічної, масово-політичної роботи партії" передбачено ряд дійових заходів по розширенню та поліпшенню використання наявної матеріальної бази ідеологічної роботи. В цій справі у роботі бібліотек мають місце значні недоліки. Так, багато з них вкрай незадовільно використовують книжкові фонди, технічні засоби пропаганди, розмножувальну техніку. Наприклад, у 1979 році більше 6 процентів видань громадського книжкового фонду республіки кожного разу не видавались читачам. У бібліотеках утворилася пасивна частина фондів: в обласних бібліотеках вона становить половину, а в масових – до 30 процентів.

Гострою є проблема поліпшення обліку та збереження книжкових фондів. Працівники бібліотек училищ, вузів, деяких науково-технічних бібліотек слабо обізнані з інструктивно-нормативними документами з цих питань, грубо порушують їх. Зокрема, стало правилом таке недопустиме явище, коли при зміні керівників бібліотек і відділів їх книжкові фонди не передаються. Бібліотекарі як слід не знають і не застосовують Указу Президії Верховної Ради Української РСР "Про підвищення матеріальної відповідальності читачів, які користуються книжковими фондами бібліотек", внаслідок чого в бібліотеках залишається велика кількість боржників.

Черговим завданням для централізованих бібліотечних систем державної мережі має стати підвищення ефективності і якості їх роботи. Результатом цього має бути одержання читачем потрібної йому книги, і це важливо — в найкоротший строк.

Поки що такого стану ще не досягнуто. Використання книжкового фонду в державних масових бібліотеках поліпшується дуже повільно, особливо в Кіровоградській і Сумській областях. Більше того, збільшується кількість читачів, не задоволених організацією обслуговування. Література підвищеного попиту до філіалів доходить рідко, і, як правило, осідає в центральних бібліотеках. У деяких централізованих бібліотечних системах, насамперед у Чернігівській, Чернівецькій, Одеській і Хмельницькій областях, нові книги у відділах обробки затримуються по три-чотири місяці. Вкрай слабо здійснюється перерозподіл, рух і циркуляція єдиного книжкового фонду, тому що в більшості ЦЕС до цього часу неефективно працюють відділи організації і використання єдиного фонду.

Так, наприклад, у Конотопській районній ЦЕС Сумської області централізація здійснена у травні 1979 року, але все залишилося по-старому: плани не відображають діяльність системи в цілому, норми на основні бібліотечні процеси не розроблені. На полицях сільських бібліотек продовжує осідати нікому не потрібна тут література. Відділ організації і використання єдиного книжкового фонду налічує лише 506 примірників книг. Інформаційний бюлетень нових надходжень виходить не регулярно.

Необхідність дальшого поліпшення ідейно-виховної роботи вимагає підвищення уваги до питання добру, виховання і розстановки кадрів бібліотечних працівників.

Обласним управлінням культури, директорам обласних бібліотек слід наполегливо працювати над розширенням складу кадрів науково-методичних відділів, їх доукомплектуванням, поліпшенням якісного складу.

До кінця одинадцятої п'ятирічки необхідно привести склад керівних працівників ЦЕС у повну відповідність до затвердженої Міністерством культури УРСР типової номенклатури посад, які мають замінюватися спеціалістами з вищою та середньою спеціальною освітою.

Належить також значно поліпшити виховну роботу в колективах бібліотек, створювати в них здоровий морально-психологічний клімат.

Обласні бібліотеки зобов'язані зосередити свої зусилля на організаторській роботі по наданню більш ефективної практичної допомоги і контролю за діяльністю ЦЕС, оперативніше вирішувати проблеми, які висуває життя, глибоко аналізувати стан справ на місцях, сприяти ширшому впровадженню передового бібліотечного досвіду.

Важливим завданням є дальше поліпшення управління бібліотечною справою. Серйозну увагу слід звернути на якість комплексних перспективних планів розвитку бібліотечного будівництва і планів кожної бібліотеки на дванадцять п'ятиріччю.

Постанова червеневого /1983 р./ Плануму ЦК КПРС "Актуальні питання ідеологічної, масово-політичної роботи партії" озороже всіх нас багатогранною програмою комуністичного виховання трудящих. У підвищенні соціалістичної свідомості і творчої активності мас партія бачить важливе джерело творчих сил розвинутого соціалізму, нашого впевненого руху до комунізму. Розгорнувши цілеспрямовану роботу по дальшому поліпшенню ідеологічної діяльності, бібліотечні працівники республіки внесуть гідний вклад у справу комуністичного будівництва в нашій країні.

Бабяч В.С.

завідуючий кафедрою галузевого бібліографознавства
Київського державного інституту культури імені
О.Є.Корнійчука, кандидат історичних наук

ОСНОВНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ І ВИХОВНОЇ РОЛІ БІБЛІОТЕК

Володимир Ілліч Ленін надавав великого значення діяльності бібліотек. Він вважав їх найбільш масовими і доступними центрами поширення знань і політичної освіти трудящих. "Держава, - підкреслював Ленін, - сильна свідомістю мас".^{1/}

Комуністична партія і Радянський уряд на всіх етапах комуністичного будівництва неухильно виконують і творчо розвивають ленінські настанови про бібліотеки. З кожним етапом дальшого розвитку нашого суспільства розширюються і поглиблюються соціальні функції бібліотечних закладів. Так, у постанові ЦК КПРС "Про стан і заходи поліпшення бібліотечної справи в країні" /1959 р./ ставилось зав-

1/ Ленін В.І. Повне зібр. творів, т.35, с.20.

дання перетворити бібліотеки в справжні центри масової пропаганди політичних, загальноосвітніх, науково-технічних, сільськогосподарських і професійних знань, в опорні пункти партійних організацій по комуністичному вихованню трудящих.^{1/}

Постанова ЦК КПРС "Про підвищення ролі бібліотек у комуністичному вихованні трудящих і науково-технічному прогресі" /1974 р./ сприяла розширенню соціальних функцій бібліотек як важливих баз комуністичного виховання трудящих, як ідеологічних і науково-інформаційних закладів.^{2/}

На ХХУ з'їзді КПРС були поставлені нові завдання перед бібліотеками країни. Найважливішим з них є забезпечення комплексного підходу до всієї справи виховання, тобто тісної єдності ідейно-політичного, трудового і морального виховання з урахуванням особливостей різних груп трудящих.

На Україні проведено значну роботу по дальшому розширенню форм і методів пропагандистської і виховної роботи бібліотек. Їх масово-політична і пропагандистська діяльність характеризується нині широким тематичним діапазоном, комплексним здійсненням заходів. Удосконалюється система пропаганди книги. Її серцевиною ^{постійна} стала допомога бібліотечних закладів партійним організаціям у формуванні в трудящих комуністичного світогляду, ідейної переконаності, класового розуміння явищ суспільного життя, у вихованні трудівників міста і села в дусі комуністичної моралі, радянського патріотизму і пролетарського інтернаціоналізму, в правовому вихованні, а також допомога по проведенню масового руху за комуністичне ставлення до праці і суспільної власності.

Керівним документом довгострокової дії для бібліотек республіки є постанова ЦК КПРС "Про дальше поліпшення ідеологічної, політико-виховної роботи" /1979 р./, яка є програмою для ідеологічних і науково-інформаційних установ у процесі застосування комплексного підходу до формування нової людини.

В роки одинадцятої п'ятирічки зусилля бібліотекарів республіки спрямовані на широку пропаганду рішень ХХУІ з'їзду КПРС і ХХУІ

1/ Про стан і заходи поліпшення бібліотечної справи в країні. Постанова ЦК КПРС від 22 вересня 1959 р. - У кн.: Довідник бібліотекаря. Х., 1971, с.23.

2/ Про підвищення ролі бібліотек у комуністичному вихованні трудящих і науково-технічному прогресі. Постанова ЦК КПРС від 27 травня 1974 р. - У кн.: Довідник бібліотекаря. Х., 1977, с.29.

з"язку Компартії України, травневого, листопадового /1982 р./ і червневого /1983 р./ Пленумів ЦК КПРС та матеріалів про відзначення 65-ої річниці Великого Жовтня і 60-річчя утворення Союзу РСР. Активну участь брали бібліотеки в Республіканському огляді і Республіканській читальській конференції "Дружба народів нам силу дає", присвячених 60-річному ювілею Союзу РСР.

Пропагандистська і виховна діяльність бібліотек значно розширилась і стала більш цілеспрямованою. Центральне місце в ній зайняли послідовне і глибоке розкриття політики КПРС, керівної ролі партії у всіх сферах народного господарства, науки, культури, показ переваг соціалістичного способу життя, переконливе викриття антинародної суті буржуазної ідеології.

Для переважної більшості бібліотек республіки характерний постійний пошук нових форм зв'язку пропаганди книги з життям трудових колективів. У бібліотеках Харківської, Ворошиловградської, Донецької областей стали традиційними дні робітничих професій, дні якості на промислових і сільськогосподарських підприємствах, які проводяться разом із спеціалістами народного господарства і допомагають оперативному впровадженню з практику досягнень науки і передового досвіду.

Бібліотеки активно сприяють трудівникам села у виконанні Продовольчої програми СРСР. Творчо використовувачи нагромаджений досвід роботи на допомогу сільськогосподарському виробництву, вони забезпечують необхідною літературою та інформацією трудівників села, працівників сільськогосподарської науки і практики, суміжних галузей народного господарства. Так, бібліотеки Вінницької області регулярно інформують спеціалістів про актуальні питання економіки, технології, механізації і електрифікації сільського господарства та ін. Випускаються бюлетені, тематичні списки нових надходжень, інформаційні списки. Черкаська обласна бібліотека проводить дні інформації, огляди літератури для спеціалістів, працівників агропромислового комплексу.

Заслужує уваги і поширення практики проведення таких заходів, як районні огляди роботи бібліотек на допомогу сільськогосподарському виробництву, естафети-переказки, радіоконференції, засідання читальської конференції на сторінках місцевих газет, а також укладання договорів про творчу співдружність між бібліотеками і виробничими колективами, що значно зміцнюють зв'язки бібліотечних

закладів із сільськогосподарськими підприємствами і організаціями, науково-дослідними установами.

У світлі завдань Продовольчої програми СРСР активізували роботу по трудовому вихованню та профорієнтації підростаючого покоління бібліотеки, що обслуговує дітей. Пропаганду літератури з цих питань більшість дитячих бібліотек тісно пов'язує з роботою піонерських організацій під девізом "Піонери - Батьківщині", виконанням операцій "Зернятко", "Мільйон - Батьківщині", "Піонерська ферма", з діяльністю на допомогу учнівським виробничим бригадам. Наприклад, бібліотеки Черкаської області беруть участь у залученні школярів до вибору професії тваринника. В тому, що сьогодні в сільських школах області діє 700 ланок вих тваринників, є немала заслуга і бібліотечних працівників.

Дальшого розвитку набула діяльність бібліотек у системі культурних комплексів. Творчо використовувачи можливості цих об'єднань, вони урізноманітнюють пропаганду книги, надають їй більш конкретного і цілеспрямованого характеру.

У зв'язку з 165-річчям від дня народження і 100-річчям з дня смерті Карла Маркса бібліотеки посилюють пропаганду творів основоположників наукового комунізму; при цьому використовувався багатий досвід диференційованої пропаганди творів В.І.Леніна, літератури про його життя і діяльність. В основу цієї роботи було покладено три основні напрями: марксизм і сучасність; марксизм і Росія; життя і діяльність К.Маркса. Пропаганда творів К.Маркса, Ф.Енгельса, В.І.Леніна, документів Комуністичної партії комплексно пов'язувалася з науковою, науково-популярною, публіцистичною, мемуарною та художньою літературою.

Відзначаючи славу дату в історії нашої партії, всього радянського народу - 80-річчя Другого з'їзду РСДРП, бібліотеки яскраво і дохідливо пропагували літературу, що розкриває героїчний шлях боротьби і перемог лєнінської партії комуністів. Насамперед активно пропагувалися матеріали постанови ЦК КПРС "Про 80-річчя Другого з'їзду РСДРП", в якій узагальнено величезний досвід КПРС, розкриті основний зміст і завдання сучасного етапу її діяльності.

У більшості ЦСР республіки проводиться систематична пропаганда книги на допомогу військово-патріотичному вихованню населення. Ця робота пов'язується з підготовкою до відзначення 40-річчя бере-

моги радянського народу у Великій Вітчизняній війні.

Значно активізувалась участь бібліотек у діяльності любительських об'єднань, у створенні нових клубів за інтересами при бібліотеках, у гуртожитках, школах. Тільки протягом 1982 року бібліотеки організували понад 400 нових клубів інтернаціонального і патріотичного спрямування.

Поряд з традиційними застосовувались і нові форми пропаганди книги. Так, у багатьох бібліотеках зміло використовуватися навіть книжкові фонди, аудіовізуальні матеріали для створення змістовних і захоплюючих дисконпрограм. Значного поширення набувають літературні альманahi. А бібліотеки Києва, Севастополя, Харкова нагромадили цікавий досвід роботи в художніх студіях на допомогу юним учасникам Республіканського конкурсу книжкової ілюстрації під девізом "Моя Батьківщина - СРСР".

Позитивно оцінивши зроблене, слід зупинитися на недоліках і невирішених проблемах, що стосуються діяльності бібліотек по пропаганді книги.

Аналіз роботи з читачами показує, що не всі напрямки ідейно-виховної роботи розкриваються з належною глибиною, не всі резерви використовуються повною мірою. Окремі бібліотеки ще не використовують усіх можливостей для глибокої пропаганди економічної політики партії, зокрема матеріалів про реалізацію рішень травневого та листопадового Пленумів ЦК КПРС. Цій роботі часом не вистачає конкретності, чітко визначеної читачької адреси, уміння зосередити увагу на темах, проблемах, визначальних для різних категорій читачів.

Подякуди бібліотеки недостатньо сприяють політичному інформуванню трудящих. Здебільшого воно здійснюється в основному за допомогою наочних форм - виставок, стендів. Повільно впроваджуються такі активні форми, як зустрічі за "круглим столом", прес-конференції. Не надається належної уваги індивідуальній роботі.

Комплексні перевірки роботи Миколаївської, Чернігівської, Закарпатської обласних бібліотек показали, що на Україні ще мало бібліотечних закладів, які зміють проводити змістовні, переконливі, емоційно насичені заходи, спрямовані на викриття агресивної, антинародної суті імперіалізму, класових і національних суперечностей у країнах капіталу, пороків буржуазної ідеології і моралі.

У пропагандистській роботі бібліотеки мало використовувуть літературу народів СРСР. Вивчення ефективності пропаганди та використання літератури даної тематики /крім російської та української/, проведене Державною республіканською бібліотекою УРСР імені КНРС в минулому році, свідчить про серйозні недоліки в цій справі. Аналіз даних, одержаних більш як від 30 бібліотек - баз дослідження, показав, що за рік до цієї літератури зверталось в середньому від 3 до 15 процентів читачів.

Мають місце упущення в роботі бібліотек на допомогу реалізації Продовольчої програми СРСР. Для багатьох бібліотек, особливо міських, характерна пропаганда Продовольчої програми в цілому, без чіткого знання тих конкретних завдань, які належить вирішувати місцевим організаціям і підприємствам. Не скрізь налагоджено оперативне інформаційно-бібліографічне обслуговування членів рад районних і обласних агропромислових об'єднань, а також працівників підприємств та організацій, що обслуговують колгоспи і радгоспи, "Сільгосптехніки", "Сільгоспхімії", постачальних, меліоративних і водних господарств.

Роботу по розв'язанню невирішених проблем та усуненню наявних недоліків необхідно проводити на основі постійного і всебічного удосконалення пропагандистської і виховної роботи бібліотек у світлі рішень останніх Пленумів ЦК КНРС. Як підкреслюється в промові Генерального секретаря ЦК КНРС товариша Ю.В.Андропова на червневому /1983 р./ Пленумі ЦК КНРС, "всі нашу ідеологічну, виховну, пропагандистську роботу необхідно рішуче піднести на рівень тих великих і складних завдань, які розв'язує партія в процесі удосконалення розвинутого соціалізму"^{1/}.

Це вимагає від бібліотек далі поліпшувати свою діяльність на допомогу формування марксистсько-ленінського світогляду трудящих, їх активної життєвої позиції, вихованню радянських людей у дусі безмежної відданості ідеалам комунізму, виробленню у них сучасного економічного мислення, виявляти більшу конкретність, цілеспрямованість у пропаганді соціально-політичної літератури.

Важливим засобом ідейно-політичного виховання є пропаганда літератури, що розкриває послідовну і наполегливу боротьбу КНРС за

^{1/} Матеріали Пленуму ЦК КНРС, 14-15 червня 1983 р. - К., 1983, с.5.

збереження та зміцнення миру, висвітлює непохитну єдність партії і народу, всесвітньо-історичні звершення радянського народу і народів соціалістичних країн у комуністичному і соціалістичному будівництві.

Сприяючи реалізації Продовольчої програми СРСР, методичним центрам усіх рівнів необхідно глибоко вивчати соціальні проблеми села, виявляти ключові фактори, які забезпечують виховній роботі на селі максимальну ефективність.

Згострення ідеологічної боротьби на сучасному етапі, посилення ідеологічних диверсій з боку буржуазних пропагандистських центрів вимагає активного забезпечення наступального характеру пропаганди літератури. Генеральний секретар ЦК КПРС товариш В.В. Андропов у промові на червневому /1983 р./ Пленумі ЦК КПРС підкреслив: "Не менш важливо було викривити брехливу, підризу імперіалістичну пропаганду. Нам потрібна добре продумана єдина система контрпропаганди - динамічна й ефективна". Оволодівати методикою контрпропаганди - настійна вимога часу.

Розгортаючи роботу по перетворенню в життя постанов і рішень партії та уряду, бібліотеки повинні значно підвищити рівень ідейно-політичної підготовки кожного бібліотекаря. Адже радянський бібліотекар - це борець ідеологічного фронту, і для нього нема завдання більш важливого, ніж активна, уміла пропаганда політики комуністичної партії.

Презишлевич Г.М.,
заступник директора по науковій
роботі Державної республіканської
бібліотеки УРСР імені КПРС

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ ПОТРЕБ
СІЛЬСЬКОГО НАСІЛЕННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ
БІБЛІОТЕК ПО ЇХ ЗАДОВОСЛЕННЮ

Продовольча програма СРСР, над реалізацією якої успішно працюють радянські люди, передбачає комплексне вирішення завдань дальшого соціально-культурного розвитку сучасного села. На важливість цього ще раз наголошується в матеріалах червневому /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС: "Особливо очевидною є необхідність комплексного
I/ Матеріали Пленуму Центрального Комітету КПРС, 14-15 червня 1983 року. - К., 1983, с.7.

підходу до розв'язання проблем, що виникають на селі, де умови праці й побуту, як правило, складніші. Треба енергійніше переводити сільськогосподарську працю на промислову основу, збагачувати її зміст, підносити престижність. Слід завжди перебудовувати село, поліпшувати там житлові, побутові й культурні умови".^{1/}

Поліпшення культурних умов сільського населення вимагає поруч з дальшим розвитком і зміцненням мережі культурно-освітніх закладів на селі удосконалення їх діяльності по всебічному формуванню і задоволенню культурних потреб сільських трудівників.^{2/} Важливу роль у цьому процесі відіграють бібліотеки.

Характерними особливостями бібліотек, насамперед сільських, є багатаспектність їх зв'язків, поліфункціональність.

Сільська бібліотека сьогодні – це ланка різних систем, які визначають життя сучасного села: системи політичної освіти мас, їх навчання, виробничої діяльності, професійної освіти. Разом з тем, сільська бібліотека є ланкою в системі культурно-освітніх закладів на селі, ланкою розгалуженої бібліотечної мережі країни, основний посередник між читачем і потоком друкованої продукції, оскільки обов'язок сільської бібліотеки – зробити доступним населенню села не лише свій фонд, єдиний фонд централізованої бібліотечної системи, філіалом якої вона є, але й будь-яке видання, що вийшло в країні. Крім того, сільську бібліотеку необхідно розглядати також як ланку в системі засобів масової інформації.

На сьогодні сільське населення республіки обслуговують більше 30 тисяч бібліотек усіх відомств і організацій, з них 18,5 тисячі – державних, 423 – профспілкових, 84 – колгоспних, близько 12 тисяч – шкільних і 243 бібліотек ПТУ. Цій меті служить і мережа нестационарних форм обслуговування, створених як у невеликих населених пунктах, так і за місцем виробничої діяльності трудівників села. Тільки від державних бібліотек організовано 27 тисяч бібліотечних пунктів і 3 тисячі стоянок бібліобусів. Створення в сільській місцевості такої розгалуженої бібліотечно-бібліографічної системи дозволило залучити до користування громадськими книжковими фондами 14,4 млн.чоловік, або 75 процентів сільського населення республіки.

1/ Матеріали Пленуму Центрального Комітету КПРС, 14-15 червня 1983 року. – К., 1983, с. 37-38.

2/ Поняття "культурні потреби" вживається нами у вузькому розумінні як, головним чином, духовні потреби. – Див.: Культурная деятельность, опыт социологического исследования. М., 1981, с.47.

Рік у рік зростає інтенсивність використання жителями села громадських книжкових фондів. Лише за період з 1980 по 1982 рік книговидача сільських бібліотек збільшилась на 4 млн. примірників і становить 302 млн. одиниць.^{1/} У складі виданої літератури зростає питома вага суспільно-політичної і художньої літератури. Безперечним досягненням бібліотечного будівництва на селі є зближення рівня читання міського і сільського населення. Про це свідчать середні показники читаності жителів міста і села - близько 22 книг.^{2/}

Однак бібліотеки мають значні можливості і резерви для дальшого удосконалення роботи по формуванню і більш повному задоволенню зростаючих культурних потреб сільського населення. Ці можливості та їх реалізація безпосередньо випливають із особливостей культурного процесу на селі.

Розвинутий соціалізм надає кожному члену суспільства рівне право широко використовувати для свого розвитку величні досягнення матеріальної і духовної культури, брати активну участь в освітній і виробничій духовних цінностей. Проте це рівне право не однаково міром реалізується різними класами і соціальними верствами суспільства. На нинішньому етапі місто і село є головними сферами, де зберігається різниця в споживанні та нормуванні культурних благ.^{3/}

З часом ці відмінності стираються. Так, протягом останніх десятиріч в результаті вжитих партією і урядом заходів зроблено важливі кроки по вирівнюванню рівня культурного розвитку міста і села. Якщо в 1940-1950 рр. село відставало від міста по всіх показниках культурного будівництва, то тепер по деяких з них воно навіть випередило місто. Наприклад, з розрахунку на одного жителя, в селі більше, ніж у місті, кіноустановок, клубів, книг у бібліотеках, загальноосвітніх шкіл, учителів. По ряду інших показників - числу радіоприймачів, передплатуваннях газет і журналів - переваги міста вже незначні.

1/ Основні показники роботи бібліотек України системи Міністерства культури УРСР за 1982 рік. - К., 1983, табл. № 5.

2/ Там же, табл. № 8.

3/ Коган Л.П. Единство социалистической культуры и культурные различия социальных групп. - В кн.: Изменения социальной структуры социалистического общества. М., 1976, с.105-121.

Разом з тим можливості участі жителів міста і села в духовно-му житті далеко не однакові, а, отже, і культурні відмінності класів, соціальних груп міського і сільського населення, відмінності у формуванні та задоволенні їх культурних потреб залишаються ще дуже істотними. Це пояснюється не лише ступенем залучення їх до єдиної соціалістичної культури, але і рядом інших факторів: соціально-економічними причинами, характером праці, особливостями міського і сільського способів життя, поселенською структурою та ін.

Під впливом науково-технічної революції на селі продовжується інтенсивний процес професіонального розподілу праці. Сучасне сільськогосподарське виробництво нараховує понад 150 професій і спеціальностей фізичної і розумової праці.^{1/} Серед сільського населення постійно збільшується кількість працівників з нормованою оплатою праці і встановленими годинами роботи. Зростає обсяг позаробочого і вільного часу сільських трудівників.

Характерною особливістю сучасного сільського життя є те, що значна частина позаробочого часу в селах використовується для роботи на присадибних ділянках і в підсобному домашньому господарстві. Це відповідно скорочує обсяг вільного часу і змінює його структуру.

Дані соціологів переконують: більшу частину вільного часу сільські жителі проводять у домашній обстановці, потребуючи пасивного відпочинку після фізичного навантаження. Переважання домашніх форм задоволення культурних потреб пов'язано із зростаючою оснащеністю побуту: постійно збільшується кількість телевізорів, радіоприймачів, музичних інструментів і т.д. Так, у селах республіки лише продаж населенню радіоприймачів, радіол, телевізорів зріс з 1965 по 1981 рік відповідно /в тис.штук/: з 321 до 354 і з 229 до 427.^{2/}

І все ж, незважаючи на цю тенденцію, важливу роль у формуванні і задоволенні культурних потреб жителів села відіграє сільський

1/ Бондаренко А.А. К вопросу о преодолении существенных культурных различий между городом и деревней в условиях зрелого социализма. В кн.: Духовная культура современного села. Л., 1982, с.132.

2/ Народне господарство Української РСР. Статистичний щорічник. До 60-річчя утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік. К., 1982, с.274.

трудо́вий колектив. Для нього характерна, як відмічають деякі дослідники, значно більша, ніж у місті, спільність, яка обумовлена переважаннями неформальних сусідських та родинних соціальних зв'язків. Звідси більш особовий характер суспільних відносин на селі, а разом з ним більше "відкритий" громадськем впливам спосіб життя індивіда.^{1/}

Ці особливості сільського колективу дають багатьом авторам, на нашу думку, цілком обгрунтовано припускати, що в ньому закладені надзвичайно багаті специфічні передумови для впровадження активних, творчих самодіяльних форм розвитку і освоєння культури.^{2/} Бібліотеки, активно використовувачи ці особливості, мають значно підвищити рівень обслуговування працівників села за місцем їх виробничої діяльності – безпосередньо в будинках тваринника, механізатора, на польових станах. При цьому слід широко застосовувати ефективні форми пропаганди літератури і задоволення культурних потреб.

Одна з таких форм – бригадний абонемент. Необхідність її активного використання тим більш очевидна зараз, коли на селі інтенсивно впроваджується колективний підряд. Суть бригадного абонементу в тому, що бригади, колективи ферм комплектуються мікробібліотеками з врахуванням запитів і потреб їх членів. Читання про це вирішується на зборах трудових колективів, де з числа книголюбів виділяється відповідальна за цю справу людина. Книжки видаються під колективну відповідальність бригади. В умовах бригади, як правило, одні з її членів, прочитавши ту чи іншу книгу, рекомендують її іншим. Ніколи цього нерідко виникають імпровізовані обговорення, в ході яких проявляється активна позиція кожного члена бригади не лише по відношенню до подій, зображених у художньому творі, а й до аналогічних фактів, які часто зустрічаються у повсякденному житті. Отже, бригадний абонемент підносить роль колективу у пропаганді книги, підвищує її виховний вплив, сприяє формуванню

1/ Див.: Бригалога Н.С. Культурная среда современного села. – В кн.: Духовная культура современного села. Л., 1982, с.9; Коган Л.Н., Витневский Ю.Р. Очерки теории социалистической культуры. Свердловск, 1972, с.115.

2/ Див.: Кудрина Т.А. Культурная среда советской деревни и развитие творческой деятельности. – В кн.: Проблемы теории культуры. Т.55, М., 1977, с.220–221; Туровский М.Б. О месте культурного обслуживания города и села в становлении социальных отношений коммунизма /х постановке проблемы/. – Там же, с.191.

колективно! /громадською/ думкою, створює передумови для творчого осмислення художнього твору. Звичайно, це зовсім не применшує значення бібліотекаря в цьому процесі. Його завдання - систематично вивчати інтереси і потреби членів бригад, формувати на їх основі бібліотечки, активно керувати читанням колективу.

Важливим фактором, який необхідно враховувати в роботі бібліотек, - є специфіка сільського розселення та її вплив на формування культурних потреб трудівників села. Як показують дані соціологічних досліджень, особливості розвитку культури в сільській місцевості є залежність її рівня від розмірів села.^{1/} З розширенням розмірів села збільшується кількість не тільки різноманітних "передатчиків" культури - клубів, шкіл, бібліотек, але і отає значно вищим освітній і культурний рівень самого населення. У великих селах зосереджуються кваліфіковані соціально-професійні групи, більше спеціалістів як вищої, так і середньої ланок, більше службовців. Все це позитивно позначається на формуванні культурних потреб сільських жителів, інтенсивності споживання культурних цінностей: тут більше, ніж в іншій сільській місцевості, читають газети і книги, дивляться кінофільми і теленіспередачі.

З другого боку, цей факт свідчить також про необхідність посилення уваги закладів культури, в т.ч. і бібліотек, до обслуговування невеликих сіл. Для цього, по-перше, слід створити розгалужену і науково обгрунтовану мережу бібліотечних пунктів і стоянок бібліобуса, і, по-друге, підняти рівень їх роботи до рівня стаціонарних бібліотек, тобто створити там постійні книжкові фонди, налагодити їх регулярне оновлення, запровадити систему диференційованого обслуговування читачів.

Для задоволення культурних потреб сільських жителів, як і міських, використовує три основні канали /підсистеми/ культурної інформації: 1/ міжособове спілкування; 2/ локальні заклади культури, що функціонують в даному населеному пункті; 3/ позалокальні засоби масової інформації.

Всі ці канали взаємозв'язані і, функціонуючи, "перекривають" один одного. Говорячи про значення кожного з цих каналів, важливо підкреслити, що в міру розвитку сучасного села співвідношення їх

1/ Арутюнян Ю.В. Социальная структура сельского населения СССР. - М., 1971, с.150-155.

змінюється: якщо раніше для села визначальною була перша підсистема /безпосередня передача традицій, обрядів і т.д./, то тепер на перший план виходить третя підсистема.^{1/}

Особистість сільського трудівника, його потреби формуються не стільки під впливом місцевого /сільського/ оточення, скільки під впливом загальних умов, а реалізуються, задовольняються вони в умовах локального середовища. Преса, радіо, телебачення та інші засоби культури є джерелами розвитку і задоволення культурних потреб, а також спричиняють до появи нових потреб та інтересів.

Значний вплив засоби масової комунікації справляють на характер і зміст читання сільського населення, вносячи відповідні корективи і в роботу бібліотек. Дослідники виділяють два основні види впливу аудіовізуальних каналів на читачський запит і вибір:

1. Безпосередній /прямий/, коли аудіовізуальні засоби викликають запити на конкретний літературний твір, дають читачеві вузьку і цілеспрямовану орієнтацію:

2. Посередкований /непрямий/, при якому виникає тематичний читачський запит.^{2/}

Зважаючи на те, що аудіовізуальні засоби формують головним чином конкретний запит /не, як правило, запит на одні і ті ж книги, який виник після прослуховування і перегляду фільмів-екранізацій, теле- і радіопередач/, бібліотечні працівники мають не лише задовольняти, але й прагнути розширювати його, активно впливаючи на зміст і різносторонність читання. Цьому повинні підпорядковуватися відповідні форми і методи бібліотечної роботи. Так, після трансляції по телебаченню фільмів-екранізацій, які викликають широкий резонанс, бібліотеки можуть організовувати книжкові виставки, проводити усні журнали, інші пропагандистські заходи, використовувати художню, публіцистичну, мемуарну літературу на теми, порушені у фільмі чи спектаклі.

Отже, використання стимулюючого впливу аудіовізуальних засобів на читання - важливий резерв не лише задоволення, але й формування духовних потреб трудівників села.

1/ Арутюнян Ю.В., Ионкус А.П. Актуальные проблемы культуры современного села. -- В кн.: Книга и чтение в жизни советского села: проблемы и тенденции. М., 1978, с.8.

2/ Уманс М.Г. Проблемы влияния аудиовизуальных средств массовой информации на чтение сельских жителей. -- В кн.: Книга и чтение в жизни советского села: проблемы и тенденции. М., 1978, с.91.

Ішла особливність формування культурних потреб жителів села пов'язана з освітою. Освітній рівень грає вирішальну роль в оволодінні цінностями культури. На Україні в результаті поглиблення соціальних зрушень на селі постійно збільшується кількість працівників з вищою і середньою освітою. Якщо 1939 року тут на тисячу колгоспників і працівників з вищою і середньою освітою налічувався 31 чоловік, то в 1959 - 244, в 1970 - 397 чоловік. У 1976 році, тобто на початку десятиї п'ятирічки, на кожну тисячу колгоспників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, 537 чоловік мали середню /повну і неповну/ і вищу освіту.^{1/}

Загальна кількість чоловік з вищою і середньою освітою розподіляється нерівномірно і залежить від належності їх до того чи іншого соціально-професійного прошарку. Соціологами, зокрема, встановлено, що кожній соціально-професійній прошарок села має свою "освітню межу".^{2/} Освіта інтелігенції як у колгоспному, так і в державному секторі, знаходиться переважно на рівні середньої і вищої спеціальної освіти. Переважна більшість сільських службовців має середню освіту, механізатори та інші працівники індустріального профілю - неповну середню, а трудівники некваліфікованої фізичної праці - початкову і неповну середню освіту.

Різниця в освітньому рівні впливає на весь культурний склад, коло потреб людини. Освіта справляє не лише прямий вплив, породжуючи відповідні культурні потреби, але й непрямий, відкриваючи доступ до більш кваліфікованої, високооплачуваної праці, розширюючи таким чином матеріальні можливості для "освоєння" культури. На основі цього деякі дослідники роблять висновок, що кваліфіковані професійні групи, завдяки більш високій освіті і порівняно багатшому набору культурного інвентаря, легше набувають звичок до читання газет, книг, перегляду кінофільмів, телепередач, прослуховування радіо. Отже, різні соціально-професійні групи засвоюють різну по кількості інтелектуальну та емоційну інформацію.^{3/}

На основі диференційованого підходу, з врахуванням освітнього рівня читачів бібліотеки мають налагодити цілеспрямовану пропаганду

1/ Панченко П.П. Научные основы развития общественно-политической жизни села. К., 1979, с.237.

2/ Друтюня Ю.В. Социальная структура сельского населения СССР. - М., 1971, с.169.

3/ Там же, с.174.

літератури серед різних категорій сільського населення, використавучи відповідні форми і методи бібліотечної роботи. Першочергової уваги вимагають спеціалісти сільськогосподарського виробництва.

Головний напрям в роботі з ними - допомога в самоосвіті, вироблення і задоволення потреби в розширенні їх професійних знань, підвищенні кваліфікації. Цю роботу сільські бібліотеки повинні проводити на основі довідково-інформаційних фондів /Діфів/ про вітчизняні і зарубіжні досягнення в галузі сільськогосподарської науки і виробництва. Для цього слід розширювати інформаційний потенціал Діфів, ширше використовувати єдині фонди централізованих систем.

Враховуючи дедалі зростаючу кількість на селі керівників виробництва середньої ланки, бібліотеки повинні покласти увагу до цієї категорії читачів. Поки що в читанні бригадирів, ланкових, завідуючих відділами, начальників цехів по переробці сільськогосподарської продукції, а також у читанні плановиків, економістів відсутня література з різних галузей знань, крім творів класичної, радянської і зарубіжної художньої літератури.

Постійної уваги з боку бібліотек потребує сільська молодь. Опорнянню закріпленню молоді на селі як вирішальному фактору виконання соціальних і промислово-економічних накреслень Продовольчої програми, підвищенню загальноосвітнього, культурного і професійного рівня сільської молоді, пропаганда і піднесення престижності сільськогосподарських спеціальностей, активізація руху "Культурі села - комсомольську турботу" - такі основні напрями стоять на порядку денному всіх бібліотек, що обслуговують кнантиво.

Чільне місце в бібліотечній роботі повинно відводитися формуванню у молоді норм комуністичної моралі. В цьому плані значним резервом є ефективне застосування масових, індивідуальних форм ідейно-виховної роботи, зокрема диспутів, тематичних вечорів, комсомольських зборів, на яких розглядаються питання важливого громадського звучання. Бібліотекарів, що працює на селі, належить значно активізувати роботу серед вихователів і наставників молоді, батьків. Слід систематично виходити на такі читачькі категорії з інформацією про літературу з проблем і методики морального виховання, на допомогу батькам в оволодінні педагогічними знаннями. Далек не повною мірою використовуються з цією метою сімейні вечори в бібліотеках, університети педагогічних знань, інші форми бібліотечної роботи.

Організувати роботу з різними групами сільського населення, бібліотеки, головним чином у приміських селах, мають враховувати появу на селі особливого соціального прошарку - "сільські жителя - міські трудівники", який виник в результаті специфічної форми рухливості сільського населення, так званої "матнікової міграції".^{1/}

Основні види їх життєдіяльності диференційовані в часі і просторі. Праця, навчання, різноманітні міжособові контакти відбуваються в міській обстановці, а побут і відпочинок - на селі. І нерідко саме тому ці трудівники залишаються поза впливом бібліотек як міських, так і сільських. Очевидно, що в таких умовах сільські бібліотеки-філіали повинні активізувати роботу безпосередньо за місцем проживання сільських жителів і в місцях колективного відпочинку.

Важливим показником ступеня задоволення культурних потреб населення є можливість вибору виду культурного споживання і занять творчою діяльністю в сфері культури.^{2/} В умовах села, на відміну від міста, такий вибір обмежений. Якщо до послуг міського жителя театри, музеї, клуби, концерти у філармонії, лекторії, а отже і можливість вибору, відповідно до його інтересів і смаків, спектаклю, кінофільму, лекції, то житель села, як правило, такого вибору не має. Він може відвідати лише ті заходи, які пропонує йому клуб, прочитати ті книги, які є у фонді бібліотеки чи єдиному фонді ЦЕС, або ж залишитись удома, використовуючи домашні форми задоволення культурних потреб. У цих умовах особливого значення набуває проблема підвищення рівня діяльності бібліотек, інших культурно-освітніх закладів, погодженості їх дій.

Значні можливості для цього закладені в поліпшенні координації діяльності закладів культури, розташованих на території одного села /колгоспу, сільської Ради/ чи районного центру. Тепер ця координація впливається в якісно нову форму - в культурні комплекси. На виконання рішень XXVI з'їзду Компартії України культурні комплекси створюються в районних центрах і селах республіки на базі закладів культури та організацій, що здійснюють культурно-виховні функції.

1/ Слимш П.И. Проблемы становления и развития социалистического образа жизни в советской деревне. - В кн.: Становление и развитие социалистического образа жизни в советской деревне. Воронеж, 1982, с.39.

2/ Коган Л.Н., Вавишевский Ю.Р. Очерки социалистической культуры. - Свердловск, 1972, с.116.

Міністерство культури УРСР, партійні, радянські, профспілкові органи на місцях затвердили цільові програми по створенню таких комплексів у поточній п'ятирічці. Нині вони діють у 328 райцентрах та в 648 селах республіки.

Бібліотеки більшості областей зміло використовують технічні можливості партнерів по комплексу для удосконалення пропаганди книги, разом з ними проводять масові заходи, створили чітку систему інформування керівників культурних комплексів про нову літературу за їх профілем.

В умовах культурного комплексу більш ефективною стала координація діяльності сільських бібліотек з бібліотеками сільських професійно-технічних училищ, шкіл. Про це, зокрема, свідчить досвід Чернівецької області.

Узагальнюючи досвід роботи бібліотек у складі культурних комплексів, можна зробити висновок, що в нових умовах створюються сприятливі можливості для реалізації основної функції бібліотек - всебічного удосконалення пропаганди книги серед найширших верств населення, і насамперед серед сільського.

Разом з тим, у діяльності бібліотек як ланок культурних комплексів намітилися нові специфічні риси. Одна із них - створення на їх базі довідково-інформаційних центрів культурних комплексів. В чому суть таких центрів? У головній бібліотеці культурного комплексу /ЦРБ - в умовах райцентру і бібліотека-філіал, що розташована на території центральної садиби господарства, - в умовах села/ зосереджується вся інформація про діяльність культурного комплексу взагалі і кожного структурного підрозділу зокрема. Це, насамперед, поточні і перспективні плани роботи, довідкові матеріали про структурні підрозділи комплексу, їх можливості. Зосереджується тут також і література методичного характеру, матеріали з досвіду роботи на допомогу членам рад культурних комплексів, іншим його працівникам.

Необхідність такого центру очевидна з огляду на те, що нерідко будинки культури, бібліотеки, музеї та інші підрозділи комплексу розташовані на значній відстані один від одного. Вибір же бібліотеки як довідково-інформаційного центру комплексу цілком закономірний, враховуючи, по-перше, її досвід як інформаційної установи взагалі і, по-друге, перспективи її розвитку як центру інфор-

маці! з питань культури і мистецтва окрема.^{1/}

Створення довідково-інформаційних центрів культурних комплексів на базі бібліотек сприяє певною мірою вирішенню такої проблеми, як роль і місце бібліотек у складі комплексів. Однак далеко не вичерпує її.

Це проблема комплексна. І для розв'язання її потрібні спільні зусилля як Міністерства культури УРСР, так і Укрпрофради, Міністерства освіти УРСР, Державного комітету УРСР по професійно-технічній освіті та інших відомств, що мають мережу бібліотек у сільських районах.

Неодмінною умовою реалізації багатьох можливостей сільської бібліотеки по задоволенню культурних потреб трудівників села є удосконалення формування і використання бібліотечних фондів. Одне з невідкладних завдань – поліпшення якісного комплектування фонду сільської бібліотеки, надання їй широких можливостей у користуванні єдиним книжковим фондом ЦЕС для максимального задоволення запитів читачів. Досягти цього можна лише за допомогою кардинальної перебудови практики поточного комплектування, шляхом залучення працівників сільських бібліотек-філіалів до активної участі у формуванні фондів, створення системи їх вивчення і використання.

Забезпечення рівних можливостей для сільських читачів у користуванні єдиним фондом ЦЕС можливе на базі широкого внутрісистемного книгообміну, основою якого є активна пропаганда єдиного фонду в бібліотеках-філіалах, проведення загальносистемних виїзних заходів, влаштування відкритих переглядів літератури, пересувних книжкових виставок, використання місцевої преси, радіо тощо. В перспективі слід передбачати створення в кожній сільській бібліотеці-філіалі зведеного каталога на єдиний фонд ЦЕС. І починати це треба зараз шляхом переходу на карткову форму інформаційного списку нових надходжень.

Надамі в структурі єдиного книжкового фонду ЦЕС сільського регіону провідне місце мають зайняти фонди опорних бібліотек-філіалів, розташованих на центральних садках колгоспів і радгоспів. Вони повинні стати важливими складовими ланками єдиної системи інформаційно-бібліографічного обслуговування трудівників села.

^{1/} Див.: Временное положение об информационной работе централизованных библиотечных систем в области культуры и искусства. - М., 1982, 4 с.

Піднесення ролі сільської бібліотеки в задоволенні культурних потреб жителів сучасного села неможливе без широкого використання всього бібліотечно-бібліографічного потенціалу республіки. Мова йде про більш ефективне використання для обслуговування сільських трудівників бібліотечних ресурсів району, області, республіки. Якщо на районному рівні ця проблема може бути сформульована як проблема підвищення ефективності діяльності ЦЕС, то на обласному і республіканському рівнях вона носить міжвідомчий характер. І зрозуміло, що її реалізація можлива лише за активної участі бібліотек усіх систем і відомств. Шляхом координування і кооперування зусиль республіканських бібліотек різних систем і відомств слід насамперед розширити бібліографічну базу сільської бібліотеки. Для цього необхідно спільними силами бібліотек та органів НТІ створити систему бібліографічних видань, розрахованих на робітничі кадри промислового і сільськогосподарського виробництва, будівництва, транспорту, сфери побуту.

Широкого впровадження заслуговує практика підготовки республіканськими бібліотеками виїзних книжкових виставок на актуальні теми для дальшого експонування в централізованих бібліотечних системах, в окремих сільських бібліотеках-філіалах, а також організації на селі виїзних днів інформації, інших масштабних заходів.

Таким чином, знання і всебічне врахування специфіки культурного процесу на селі - важлива умова і резерв дальшого підвищення ролі бібліотек у формуванні та задоволенні культурних потреб сільського населення.

Мазуренко І.Д.,

директор Одеської державної наукової
бібліотеки імені О.М.Торського

ПРОПАГАНДА АТЕЇСТИЧНИХ ЗНАТЬ У БІБЛІОТЕКАХ РЕСПУБЛІКИ

В рішеннях XXVI з'їзду КПРС, червневого /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС визначено головні напрями поліпшення ідеологічної, політико-виховної роботи. Одним з них є формування наукового, марксистсько-ленінського, атеїстичного світогляду радянських людей. В сучасних умовах, коли значно активізувалась антирадянська пропаганда наших класових ворогів і більш витонченими та підступнішими етажами їхні

ідеологічні диверсії, в тому числі і за допомогою релігії, атеїстична пропаганда набуває першорядного значення. Б доповіді на XXVI з'їзді Компартії України товариш В.В.Щербинський підкреслив: "Необхідно також посилювати атеїстичне виховання населення, рішуче припинити спроби зарубіжних клерикальних, сектантських центрів використовувати релігію у ворожих цілях".^{1/}

Характерною особливістю науково-атеїстичної роботи на сучасному етапі є те, що вона спрямована не тільки на виховання людей віруючих, а й тих, хто не займає в цьому питанні принципових позицій, вважаючи, що від релігії немає ні шкоди, ні користі. Саме ця особливість зумовлює характер і зміст вимог до роботи бібліотек у цьому напрямі.

У бібліотеках республіки склалася чітка система науково-атеїстичної роботи, яка включає:

- пропаганду атеїстичних знань у світлі рішень XXVI з'їзду КПРС і XXVI з'їзду Компартії України щодо ідеологічної і політико-виховної роботи;

- пропаганду природознавчих наук;

- утвердження нових радянських свят, звичаїв, ритуалів - одного з дійових методів боротьби проти релігійних забобів, обрядів і традицій;

- пропагандистську діяльність по охороні навколишнього середовища, наукове пояснення процесів, що відбуваються на поверхні землі, в її надрах, в океані й атмосфері.

Науково-атеїстична робота бібліотек останнім часом стала цілеспрямованою, наступальною і більш ефективною. Про це свідчить, наприклад, зростання середньореспубліканського показника видачі природничо-наукової літератури. Якщо в 1975 році він становив 6,1 процента від загальної книговидачі, то в 1980 р. вже дорівнював 8,0 процентам, а на початок 1983 р. - 8,3 процента.

Слід підкреслити, що бібліотечні працівники у своїй роботі почали тісніше пов'язувати соціально-економічні та ідейно-політичні проблеми суспільства розвинутого соціалізму із завданнями формування наукового світогляду в радянських людей. Тому в кожній з форм атеїстичної пропаганди - чотайських конференціях, тематич-

1/ XXVI з'їзд Комуністичної партії України: Стенографічний звіт. - К.: Політвидав України, 1981, с.59.

них вечорах, вечорах запитань і відповідей, усних журналах, кіно-лекторіях, виступах у пресі, по радіомовленню і телебаченню - знаходять відображення такі теми, як: "Марксизм, релігія і сучасність", "Соціалний прогрес і релігія", "Досягнення сучасної науки і боротьба з релігією", "Охорона природи - проблема глобального значення", "Ставлення КПРС і Радянської держави до релігії і церкви" та ін.

Бібліотечні працівники постійно зивчають причини релігійності окремих груп населення, активно використовують різноманітні форми індивідуальної та масової роботи з вірними, популяризують серед них книги з різних галузей знань у їх тематичному зв'язку: книги з філософії, політики, природознавства, математики, медицини, мистецтва, художні твори.

Атеїстичну роботу бібліотеки проводять за єдиними планами, що складаються разом з партійними і комсомольськими організаціями, місцевими товариствами "Знання" і будинками культури, залежно від категорій читачів, віросповідання вірних, ступеня їх релігійності. На допомогу пропагандистам здійснюються заходи, спрямовані на підвищення їх пропагандистської майстерності.

Атеїстична пропаганда проводиться в районних центрах, у селах, за місцем праці і проживання трудящих. Так, Тлумацька ЦРБ Івано-Франківської області провела на підприємствах три читачькі конференції за книгою В.Беляєва "Я звинувачую", де викривається антинародна суть уніатської церкви. Вечір запитань і відповідей "Соціалний прогрес і релігія", організований Володимир-Волинською центральною районною бібліотекою Волинської області, повторювався в п'яти бібліотеках-філіалах. У Тлумацькій ЦРБ виділено групу молоді, яка налічує 30 чоловік. З цієї групою проводиться робота по вихованню активних атеїстів. Добре продумана антирелігійна робота в цих бібліотеках дала позитивні результати. Наприклад, книговидача природничо-наукової літератури у Володимир-Волинській ЦЕС зросла в 1980 році у порівнянні з 1979 роком на 5,3 процента, а в 1982 році становила 8,3 процента, перевищуючи середньореспубліканську на 0,3 процента. У Тлумацькому районі чисельність єговістів за рік зменшилася на 7 чоловік, п'ятидесятників - на 4 чоловіки.

Проте в цілому по республіці науково-атеїстична пропаганда масовими бібліотеками проводиться ще недостатньо. На активізацію

цієї пропаганди спрямовані "Рекомендації по дальшому поліпшенню атеїстичної роботи закладів культури", схвалені в січні 1982 року Республіканською науково-координаційною радою з проблем атеїстичного виховання. Однією з таких рекомендованих форм є дальший розвиток діяльності клубів природничо-наукової та атеїстичної тематики, які за останні роки добре себе зарекомендували, особливо в роботі серед молоді. Дедалі більшої популярності і громадського звучання набирають літературно-естетичні і музичні вечори та влаштування дискусій з філософських і морально-етичних проблем сучасності.

На Волині, при Маневицькій ЦРБ, наприклад, успішно діє пересувний клуб "Атеїст", в роботі якого беруть участь лектори, пропагандисти атеїзму, вчителі. Такий же клуб "Світоч" працює в Корецькій ЦРБ Ровенської області. Керує ним рада в складі 9 чоловік. До кожного виступу пересувного клубу готується книжкова виставка "Наука і релігія". Поряд з лекціями та бібліографічними оглядами літератури застосовуються і такі форми роботи, як перегляд тематичних кінофільмів, виступи агіткульторигади районного Будинку культури.

Створені в бібліотеках клуби атеїстів, любителів природи, фантастики та інші громадські формування стали справжніми осередками комуністичного виховання трудящих, підготовки слухачів до активної антирелігійної роботи серед віруючих.

На сучасному етапі боротьби з релігійними пережитками на перший план виступає пропаганда досягнень новітнього природознавства. Поширення природничих наук допомагає виробити у трудящих цілісний науковий світогляд, який не допускає розриву між життям і уявленням, стверджує матеріалістичне розуміння дійсності. У цьому напрямі плідну роботу проводять бібліотечні заклади багатьох областей.

У масових заходах бібліотеки вже навчилися цікаво й дохідливо висвітлювати питання, що стосуються розвитку астрономії, космології, астрофізики, фізики, хімії, геології, біології та цілого ряду їх відгалужень - молекулярної біології, генетики, біоніки, біохімії, біофізики. Багато бібліотек застосовують комплексну пропаганду літератури по впровадженню наукових досягнень природознавства у виробництво. На Херсонщині, наприклад, для різних чи-

таких груп проведено такі комплекси заходів: "Хімія - народному господарству", "Хімія на полях радгоспу", "Лазери в медицині", "Досягнення природничих наук - у практику". Спеціалісти народного господарства, які користуються послугами Вовчанської, Дергачівської, Куп'янської, Чугувської та інших ЦЕС Харківської області та м.Харкова, були охоплені комплексними заходами на теми: "Досягнення молекулярної біології - практиці", "Досягнення генетики - сільському господарству", "Фізика напівпровідників у техніці".

Важливим ділянкою атеїстичної роботи є подолання релігійної обрядовості, утвердження нових звичаїв і свят, які відображають радість колективної праці, підносять гідність радянських людей. Одночасно радянська обрядовість - це могутня зброя подолання релігійного впливу на свідомість віруючих. Тому пропаганду радянських свят і обрядів бібліотеки тісно пов'язують з пропагандою соціалістичного способу життя, який всебічно сприяє духовному розвитку людини.

Бібліотечні працівники беруть активну участь у впровадженні нових свят і обрядів. Разом з партійними, радянськими, комсомольськими органами, в тісному творчому контакті з Будинками культури вони проводять посвячення у хлібороби, механізатори, тваринники; святкують день першої борозни, стиглого колосу, обжинків; відзначають реєстрацію шлюбів і новонароджених, вручення паспортів, проводи в Радянську Армію тощо. В бібліотеках Хмельниччини стали звичними виставки літератури, бібліографічні огляди на теми: "Радянському способу життя - нові свята і обряди", "Народом створені - життям утверджені", "Нові часи - нові обряди", "Роль нових радянських свят у подоланні релігійних пережитків". Бібліотекарі області надають допомогу клубним закладам у проведенні радянських свят та обрядів. Слід відзначити спільну діяльність у цьому напрямі бібліотеки-філіалу і Будинку культури села В.Черняхтин Старокостянтинівського району, які разом готують і проводять свята зустрічі трьох поколінь, вшановують трудові династії колгоспників. У цій бібліотеці вже більше 10 років ведеться альбом фотографій і газетних вирізок "Наші свята і обряди".

Важливі завдання поставлять перед бібліотеками республіки тепер, коли православна церква готується до святкування у 1988 році 1000-річного вилезу хрещення Русі. Користуючись великим інтересом громадськості до історії нашої Вітчизни і зовсього того, що з нею

пов'язано, богослови намагався видати історію церкви за історію Вітчизни, а релігійне свято - за національне. Бібліотекам, як і іншим ідеологічним закладам, слід викривати справжню роль релігії і церкви в історії нашої країни.

Відповідальною ділянкою роботи бібліотек є їх активна участь у виконанні постанов партії та уряду про охорону природи і поліпшення використання природних ресурсів. Бібліотеки республіки останнім часом активізували свою діяльність по пропаганді природоохоронної літератури. Вони проводять її у плані широкого розкриття взаємодії людини й навколишнього середовища на такі теми: "Основоположники наукового атеїзму, КПРС про природознавство та охорону природи", "За ленінське ставлення до природи", "Охороняти природу - охороняти Батьківщину", "Природа і НТР", "Природа й багатства рідного краю" тощо. При цьому забезпечується тісне поєднання пропаганди природоохоронних знань з патріотичним, моральним, трудовим та естетичним вихованням.

Найбільш поширені форми пропаганди літератури з питань охорони природи в бібліотеках Чернігівщини - це цикли книжкових виставок "Природа Чернігівщини та її охорона", читальні конференції "Земля - наше багатство", "Охорона природи - справа всенародна", обговорення книг Дмитрієва Ю.Д. "Земля у нас тільки одна", Єліна Ю.Я. "Дари лісів", тематичні вечори та усні журнали "Охорона природи - твоя справа, твій обов'язок", "Співи рідної природи", "Природа і науково-технічний прогрес" та ін.

Виправдала себе і така ефективна форма масової пропаганди книги, як школи "Знання про природу, суспільство і людину". Одна з кращих таких шкіл діє при Кременчуцькій міській бібліотеці-філіалі № 6 Полтавської області.

Однак ефективність проведення масових заходів по пропаганді природознавчих і атеїстичних знань ще недостатня. У постанові колегії Міністерства культури Української РСР "Про хід виконання постанови ЦК КПРС "Про підвищення ролі бібліотек у комуністичному вихованні трудящих і науково-технічному прогресі" /1974 р./ сказано, що "в середньому одна бібліотека проводить 80 масових заходів на рік. Така велика кількість не дає можливості готувати їх якісно, досягати необхідної ефективності". Для прикладу, що підтверджує цей висновок, можна навести діяльність бібліотек Черкаської області

Масові заходи, що пропагують природознавчі та атеїстичні знання, тут у 1980 році зросли майже на 400, а книговидача науково-природничої літератури за той же час різко зменшилася і по області становила лише 6,7 процента /в республіці - 8 процентів/. Ця невідповідність свідчить про те, що масові заходи відірвані від пропаганди книги, що бібліотечні працівники не досить глибоко вивчають книжковий фонд.

Таке становище частково пояснюється ще й тим, що бібліотеки республіки останнім часом одержують мало книг атеїстичного змісту, а ті книги, що виходять з друку, тематично одноманітні. Відчувається нестача видань, де розкривається міст атеїзму і релігії у сучасній ідеологічній боротьбі. До таких видань належить, наприклад, збірник "Я - атеїст".^{1/} Він містить 15 інтерв'ю з відомими людьми нашої країни про те, чому вони стали атеїстами. Не випадково західні радіостанції підняли шалений галас з приводу появи цієї книжки, а це, як відомо, найкраща її оцінка.

Використання наявної в бібліотеках літератури в процесі формування матеріалістичного світогляду повинно бути широким і різноманітним. Тому треба використовувати в бібліотечній роботі також твори, які безпосередньо не стосуються теми, але мають велике значення для комуністичного виховання радянської людини.

Тим часом неодинокі факти свідчать, що бібліотечні працівники недостатньо пропагують, наприклад, науково-фантастичну літературу, хоча країні твори цієї тематики значною мірою сприяють популяризації досягнень науково-технічного прогресу, особливо серед молоді. Бібліотекам слід активніше пропагувати таку літературу, бо вона збуджує інтерес до ще нерозв'язаних проблем, підказує можливі шляхи їх розв'язання, виховує людину-гуманіста, вчить її брати на себе відповідальність за майбутнє людства. Більш активним має бути використання в атеїстичній пропаганді емоційного впливу художньої літератури.

Підвищенню ідейного рівня пропаганди книги на допомогу матеріалістичному вихованню сприяло поліпшення методичного керівництва дією ділянкою ідеологічної роботи з боку обласних бібліотек. Протягом десятиї п'ятирічки вони видали 93 методичні та методико-бібліографічні посібники про організацію роботи з природничо-науковою та

^{1/} Я - атеїст. - М., 1980, 190 с.

атеїстичною літературою. певну допомогу бібліотекам республіки надають інформаційні покажчики "Нова література з атеїзму" і "Нова науково-популярна література з природознавства". Оперативна інформація, як і раніше, вміщується на сторінках науково-популярного атеїстичного журналу Республіканського товариства "Знання", "Людина і світ", де Одеська наукова бібліотека імені О.М.Горького веде спеціальний розділ "Книга - твій друг".

Керувачись настановами XXVI з'їзду КПРС і XXVI з'їзду Компартії України з питань комуністичного виховання, рішеннями червеного /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС, бібліотекам республіки необхідно:

- ширше використовувати наявні книжкові фонди, активніше пропагувати твори, які допомагають формуванню й утвердженню атеїстичних тенденцій у соціалістичному способі життя;

- виконуючи "Рекомендації по дальшому поліпшенню атеїстичної роботи закладів культури" Республіканської науково-координаційної ради з проблем атеїстичного виховання, налагодити планомірне і систематичне проведення у кожній бібліотеці циклів тематичних вечорів, усних журналів, читацьких конференцій та інших масових атеїстичних заходів, спрямованих на пропаганду філософських, природничо-наукових, медичних та атеїстичних знань, на критику буржуазної ідеології і релігійних культів, розвінчувати спроби теологів модернізувати й "онаучувати" релігійні міфи й догми;

- для посилення емоційного впливу атеїстичних заходів ширше застосовувати аудіовізуальні матеріали, засоби масової інформації /радіо, телебачення, пресу, кінофільми/;

- ще активніше впроваджувати такі форми атеїстичної пропаганди, як молодіжні клуби, школи "Знання про природу, суспільство, людину", природничо-наукові читання, що сприяють формуванню наукових матеріалістичних світоглядних уявлень трудящих;

- активізувати індивідуальну роботу серед віруючих і молоді, яка перебуває в релігійному оточенні;

- практикувати проведення семінарів, науково-практичних конференцій для бібліотечних працівників з питань методики організації науково-атеїстичної пропаганди та обміну досвідом цієї роботи.

Виходячи з цих основних завдань, бібліотечні працівники, організуючи науково-атеїстичну пропаганду, повинні постійно шукати

нових дійових форм впливу бібліотек на підвищення політичної свідомості і трудової активності радянських людей.

Грайданс Ю.М.,

заступник директора Львівської
обласної бібліотеки імені Я.Галана

ПРОПАГАНДА В БІБЛІОТЕКАХ ЛІТЕРАТУРИ, ЩО
ВИКРИВАЄ АНТИНАРОДНУ СУТЬ СУЧАСНОЇ БУРЖУАЗ-
НОЇ ІДЕОЛОГІЇ, НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ І
МЕТОДИ ЦЬОЇ РОБОТИ

Допомагати радянським людям розпізнавати всю фальш буржуазної пропаганди, в конкретній і переконливій формі викривати її підступні методи, яскраво розповісти про нашу країну, про життя братніх соціалістичних держав, про їх боротьбу за міцний мир на землі – відповідальні завдання бібліотек. Розгорнуту програму роботи партійних і державних органів, установ і організацій, навчальних закладів, усіх радянських людей у цих напрямках дано в промовях Генерального секретаря ЦК КПРС товарища Ю.В.Андропова на листопадовому /1982 р./ і червневому /1983 р./ Пленумах ЦК партії, доповіді "Шістдесят років СРСР", статті "Вчення Карла Маркса і деякі питання соціалістичного будівництва в СРСР" та в інших виступах і документах.

Першорядну роль у здійсненні заходів по викриттю антинародної суті сучасної буржуазної ідеології відіграють комплексні плани ідейно-виховної роботи, які розробляють партійні органи на м'єсах. Поряд з цим в ряді ЦЕС, зокрема Дрогобицькій, Миколаївській, Радеківській, Сокальській та інших, складаються більш деталізовані тематичні плани спільної роботи з ідеологічними установами та організаціями регіонів.

Зважаючи на те, що активна життєва позиція радянських людей формується насамперед у трудових колективах, бібліотеки планують і організовують виховні заходи здебільшого на виробництві, в робітничих гуртожитках.

Як свідчить практика, найбільшої результативності в пропаганді літератури, яка розкриває антинародну суть буржуазної ідеології, бібліотеки досягають завдяки проведенню суспільно-політичних

читань. Ця робота добре організована в Бродівській, Радохівській та інших централізованих бібліотечних системах. Тут на високому ідейному рівні відбуваються читання на теми: "Два світи - два способи життя", "Буржуазна демократія: міфи і дійсність", "Чорна душа імперіалізму". Такі заходи органічно поєднуються з індивідуальною роботою. Читачам рекомендуються видання, в яких дається глибокий аналіз сучасної буржуазної ідеології, міститься аргументована критика лицемірних теорій про "порушення" прав людини, про "конфлікт поколінь", про "скривджене" становище молоді в країнах соціалізму. Ці облудні вигадки використовуються буржуазними ідеологами для фальсифікації радянської дійсності, роздування антикомуністичної, антирадянської істерії. Бібліотекарі завжди користуються нагодою провести з читачами рекомендаційну бесіду біля книжкових полиць, де підібрано літературу за темами: "Під маскою борців за права людини", "Узаконене беззаконня" та ін., або по окремих книгах. Бажані наслідки дає систематичне вивчення і задоволення читачьких інтересів та запитів на відповідну тему чи книгу.

Цікавою формою ідейно-виховної діяльності бібліотек стала їх участь у роботі агітпоздів, виїзних клубів "Політінформатор", які охоплюють своєю діяльністю читачів за місцем роботи або за місцем проживання.

Використовуючи метод протиставлення, бібліотечні працівники при висвітленні пороків капіталістичної системи і буржуазного способу життя, антинародної суті буржуазної демократії важливе місце відводять пропаганді радянського способу життя. Це здійснюється шляхом широкого залучення місцевого матеріалу. Серед місцевих читачів можна завжди знайти людей, які за часів капіталістичного лихоліття емігрували із Західної України, а тепер повернулися до Радянського Союзу. За їх участю тематичні заходи по пропаганді літератури, що викриває антинародну суть буржуазної ідеології, стають особливо цікавими, емоційно насиченими. Бібліотекарі допомагають добирати відповідну літературу, яка значно збагачує виступи і під час проведення заходу рекомендується самими виступаючими. Така рекомендація надовго запам'ятовується читачам. Подібні зустрічі постійно проводяться бібліотеками Сокальської, Мостицької та інших ЦЕС Львівської області.

Бібліотеки Дрогобицької міждомчої централізованої бібліотечної системи взяли на озброєння виступи у місцевій пресі тих

дрогобиччан, які побували за кордоном, на власні очі побачили огидне обличчя буржуазного світу. Перемишлянська ЦРБ збирає і активно пропагує книги і газетні публікації - відгуки зарубіжних гостей про СРСР.

При відділі літератури іноземними мовами обласної бібліотеки імені Я.Галана вже давно працює крайнознавчий клуб цікавих подорожей. На його засіданнях читачі зустрічаються з тими людьми, хто побував у службових закордонних відраджених, у туристських поїздках. Їх розповіді супроводжуються рекомендацією суспільно-політичної, художньої літератури, демонструванням слайдів, любительських кінострічок, фотографій, репродукцій.

В області проводиться наступальна політико-виховна робота по розвінчуванню діяльності буржуазних фальсифікаторів і, насамперед, українських націоналістів, з якими ідеологи антикомунізму пов'язують примарні надії на "розклад" або "деформацію" соціалістичного ладу. Під керівництвом партійних організацій, у співдружності з організаціями товариств "Знання" і книголюбів та численним ідеологічним активом бібліотеки ведуть комплексну пропаганду літератури, в якій висвітлюється провідна роль КПРС у здійсненні ленінської національної політики в західних областях УРСР, розкривається велич соціалістичних перетворень на Львівщині, що відбулися при братній допомозі всіх народів СРСР.

Найсильніший емоційний вплив на присутніх при вижитті злісних вигадок українських буржуазних націоналістів справляють заходи, де поєднуються пропаганда книги і зустрічі читачів з очевидцями антирадянської діяльності лютих ворогів українського народу. Такі заходи проводяться за тематичним циклом "Злочинний шлях зради". Особливо популярним став серед трудящих виданий втретє документально-публіцистичний нарис "Безбатченки" лауреата республіканської премії імені Я.Галана Кліма Дмитрука.

Стали традиційними публікації оглядів літератури у місцевій пресі, зустрічі з львівськими письменниками-публіцистами, лауреатами премії імені Я.Галана, читачькі конференції по обговоренню серії публіцистичних збірників "Пост імені Ярослава Галана", що виходять у видавництві "Каменяр", а також книг В.Масловського "Дорога у безодню", І.Чорнобривця "Визволена земля", Т.Береговенка та Д.Козик "З вності у безсмертя".

У бібліотеках відбулися обговорення книги Б.Антоненка "Мільйони на крові", в якій викривається жорстокість німецько-фашистських загарбників та їх найманців - українських буржуазних націоналістів на Львівщині. Разом з тим книга свідчить про узаконене беззаконня, яким стало розслідування у буржуазному суді справи нацистського воєнного злочинця, колишнього карпатського лісопромисловця, а потім голландського мільйонера Петера Ментена.

Завдання формування у читачів марксистсько-ленінського світогляду, відданості комуністичним ідеалам, активної життєвої позиції і рішучої протидії ворожій ідеології підпорядкована діяльність суспільно-політичних молодіжних клубів, на засіданнях яких розглядаються теми, пов'язані з викриттям антинародної агресивної суті імперіалізму та його найманців - націоналістів усіх мастей. Так, у клубі імені Я.Галана Дрогобицької ЦЕС було проведено конференції на теми: "Там, де править капітал", "Під завісою дезорґанізації", "США - країна соціальних контрастів". Молоді читачі зустрілися з науковцями, місцевими журналістами, письменниками, які побували в США. Перед ними виступили також лектори-міжнародники, вчителі-історики. Бібліотека постійно збирає відомості про інтереси читачів та їх запити на відповідну літературу.

За планом роботи цього клубу цікаво проходять обговорення літератури з морально-правових питань, що викриває ідеологію міщанства і водночас сприяє формуванню у радянських людей розумних матеріальних потреб. На засіданнях клубу організовуються перегляди відповідних кінофільмів, творів образотворчого мистецтва.

Враховуючи зростаючий інтерес радянських людей до подій міжнародного життя, бібліотеки області в своїй роботі широко висвітлюють послідовну боротьбу Радянського Союзу та інших соціалістичних країн за зміцнення розрядки, припинення гонки озброєнь та приборкання агресивних сил імперіалізму. З цією метою оперативно поновлюються матеріали стендів політінформації.

Бібліотеки Львівської міської ЦЕС проводять постійну пропагандистську роботу з молоддю міста, спрямовану на викриття небезпечного курсу американських імперіалістів та їх союзників з табору сіонізму і ревізіонізму та неофашистів. Цій меті підпорядковуються заходи по пропаганді прогресивної художньої літератури народів світу, тематичні вечори, зустрічі молоді міста із студен-

тами братніх країн на підприємствах та в робітничих гуртожитках.

Під час організації виховних заходів бібліотеки активно використовують засоби масової інформації. На сторінках 10-ти районних газет проводяться заочні читачькі конференції з різних питань ідеологічної боротьби. Яворівська ЦРБ щомісяця готує для місцевої газети випуски книжкового клубу "Джерело", які пропагують літературу з актуальних тем сучасності: "Шляхи гелікового єднання", "Ленінізм крокує по планеті" та ін. В ряді місць залочатовано радіолекторії.

Тепер, коли імперіалістична реакція посилює антирадянську кампанію, бібліотеки області вбачають своє головне завдання в тому, щоб ще активніше розгорнути ідеологічний наступ на буржуазну ідеологію, вести непримиренну боротьбу з будь-якими її проявами. Для цього необхідні висока політична і фахова підготовка, активна життєва позиція самого бібліотекаря як ідеологічного бійця, його зміння бути вихователем, політінформатором, пропагандистом.

Макарова А.М.,

завідуюча відділом організації
науково-дослідної роботи Державної
республіканської бібліотеки
УРСР імені КПРС

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КЕРІВНИЦТВА ЧИТАННЯМ РОБІТНИКІВ

/За наслідками бібліотекознавчого дослідження/

Серед засобів комуністичного виховання радянських людей в умовах розвинутого соціалізму, як і раніше, важливе місце займають друковані видання. Це зумовлено соціальною політикою Радянської держави і досягнутим на її основі високим рівнем грамотності населення, глибокою пропагандою книги, повсякдим розвитком бібліотечної мережі.

Відчутні досягнення нашої республіки у розповсюдженні книги і читання. За даними соціологічних досліджень, у 1973 році навіть у селах України читаючими були 93,2 процента населення.^{1/} У 80 про-

^{1/} Удосконалення системи поширення читання та пропаганди літератури на селі /Держ.респ.б-ка імені КПРС . - К., 1976, с.5-11.

центів сімей виявлено домашні книжкові зібрання. Бібліотечною книгою користувалося 75 процентів дорослих і молоді. Дала про себе знати тенденція дальшого зростання кількості домашніх бібліотек і попиту на книги.

Ці успіхи особливо помітні на фоні нещодавно опублікованих даних ЮНЕСКО про те, що зараз у світі серед населення віком від 15 до 45 років один мільярд людей зовсім неграмотних.^{1/}

На Україні протягом останнього десятиріччя активно вивчаються процеси видання, розповсюдження і пропаганди книги серед різних верств населення, а також простежується динаміка читання диференційованих груп читачів.

У 1980-1982 роках Державна республіканська бібліотека УРСР імені КПРС в рамках союзного дослідження "Радянський читач - робітник" по доопрацьованій з урахуванням регіональних завдань програмі здійснила дослідження "Радянський читач - робітник України початку 80-х років". Мета дослідження - виявити реальний рівень охоплення робітників бібліотечним обслуговуванням, шляхи його оптимізації і дальшого удосконалення керівництва читанням в інтересах комуністичного виховання трудящих і науково-технічного прогресу.

Статистичні дані свідчать про те, що робітники становлять близько 56 процентів населення нашої республіки, зайнятого в народному господарстві.^{2/}

Об'єктом даного дослідження обрано робітників провідних галузей промисловості: вугледобувної, металургійної, машинобудівної, електротехнічної, а також харчової промисловості. Вивчення читання цієї групи трудящих мало міжвідомчий характер і здійснювалося не лише в бібліотеках різних систем і відомств, але і безпосередньо на підприємствах найбільших міст республіки, де робітничий клас особливо розвинутий, організований, соціально активний.

Оскільки дослідження було прикладним, основні його висновки спрямовані на удосконалення книгозабезпечення, бібліотечного об-

1/ Рахнева М. Фонотека: простое и радикальное средство реализации программ развития. - Журнал "ЮНЕСКО по информатике, библиотечному делу и архивоведению", 1982, № 3, с.1.

2/ Робітничий клас УРСР і науково-технічний прогрес. /Історичний нарис/. - К., 1980, с.24.

слуговування і керівництва читанням робітників, а також на розробку науково обгрунтованих рішень у цих питаннях керівних органів культури і методичних центрів.

В ході дослідження проведено опитування робітників на п'яти підприємствах провідних галузей промисловості з метою виявлення використання ними бібліотек різних систем і відомств, задоволеності бібліотечним обслуговуванням, читацьких інтересів у галузі професійного і самоосвітнього читання, основних джерел і форм інформації про літературу; проаналізовано ряд документів, статистичних даних, читацьких формулярів тощо; вивчалася міжособове спілкування робітників, а також між спеціалістами і робітниками.

В одній статті немає можливості розглянути всі висновки, одержані під час дослідження. Тому ми зупинимосся лише на основних результатах, що стосуються перспективних завдань оптимізації бібліотечного обслуговування в інтересах посилення комуністичного виховання робітників.

Насамперед дослідженням встановлено, що бібліотечним обслуговуванням охоплено приблизно 58 процентів робітників базових підприємств. У профспілкових бібліотеках воно підвищується пропорціонально до масштабу і рівня організації підприємства. Так, дуже низьке бібліотечне обслуговування на невеликому підприємстві харчової промисловості - Київському булочно-кондитерському комбінаті /40 процентів/; на шахті імені М.І.Калініна в Донецьку досягає 65 процентів, а на найбільшому в Дніпропетровську металургійному заводі імені Петровського становить 77 процентів.

За даними масових бібліотек, до зони обслуговування яких входили базові підприємства, в структурі контингенту їх читачів робітники становили лише 11-16 процентів. Недостатнє залучення робітників до користування цими бібліотеками підтверджено даними опитування. Останнім часом у державних масових бібліотеках відсутня навіть психологічна настанова на підвищення в структурі складу читачів питомої ваги групи читачів-робітників. На жодному з базових підприємств, у палацах культури нами не зафіксовано реклам чи об'яв про роботу ЦБС або запитань робітникам записуватись до бібліотек-філіалів за місцем проживання чи роботи. Протягом останнього року не використовувалися з цією метою радіовузля, багатотиражні та стінні газети. Очевидно, центральні міські бібліотеки повинні

доступити ініціаторами активного залучення до читання робітників, пропаганди переваг бібліотечного обслуговування в умовах ЦЕС. Особливу увагу слід звернути на забезпечення книгою робітників підприємств харчової промисловості, які наполегливо працюють над виконанням Продовольчої програми, і, як виявило дослідження, найгірше забезпечені бібліотечним обслуговуванням.

Невідкладного розв'язання вимагає завдання повного залучення до бібліотек робітничої молоді. В усіх молодіжних гуртожитках на основі координаційного плану треба відкрити нестационарні форми бібліотечного обслуговування, укомплектувати їх потрібною молоді літературою, забезпечити регулярне обслуговування читачів і керівництво їх читанням.

Масові бібліотеки для дорослих, удосконалюючи структуру контингенту читачів, повинні дбати про підвищення в ній питомої ваги робітників. Цьому сприятимуть договори про творчу співдружність бібліотек з підприємствами, розташованими в зоні їх обслуговування, а також активна пропаганда можливостей бібліотек і посилення інформації про книгу.

У залученні робітників до читання в масових бібліотеках слід спиратися також на спеціалістів, які становлять у них близько третини складу всіх читачів, користуються повагою в трудових колективах, виступають в них активними вихователями молоді. В ході дослідження проводилося опитування парторгів, пропагандистів, агітаторів, майстрів, наставників, які повсякденно спілкуються з робітниками в цехах і бригадах. Вивчення впливу спеціалістів-вихователів як лідерів читання в робітничих колективах показало, що є всі підстави для позитивного прогнозу в цьому напрямі. Але бібліотекам разом з партійними комітетами підприємств необхідно провести певну організаторську роботу, домагаючись активної участі всіх спеціалістів у залученні робітників до бібліотек. Профспілкові бібліотеки повинні насамперед подбати про наближення книги та інформації про неї до виробничих ділянок. Ця вимога неодноразово була висловлена робітниками під час опитування. І слід відзначити, що саме створення 46 бібліотечних пунктів у цехах та інших підрозділах металургійного заводу імені Петровського забезпечило високий процент охоплення робітників бібліотечним обслуговуванням.

Основною умовою залучення нових читачів з числа робітників підприємства і поліпшення обслуговування вже записаних в технічні бібліотеки є переорієнтація бібліотечних працівників, які поки що слабо враховують значно зрослий культурно-технічний рівень робітників та їх потяг до технічної літератури. У фондах недостатньо літератури для масових робітничих професій. Мало таких книг видається як союзними, так і республіканськими видавництвами. Особливо це стосується профільних видавництв вугледобувної і харчової промисловості. Крім того, слід удосконалити систему інформування робітників про літературу, що надійшла до бібліотек: зробити його систематичним, оперативним, наближеним до робочих місць. Як свідчать дані дослідження, робітники здебільшого орієнтовані на усну рекомендацію про книгу в цеху і часто задовольняються одержанням її від товаришів, майстрів, технологів. Вплив бібліотекаря на цей процес недостатній, внаслідок чого література рекомендується далеко не нова.

Бібліотекам як опорним базам партійних організацій в їх ідеологічній роботі для виконання завдань комуністичного виховання трудящих необхідно посилювати свій вплив на читання робітників. З цієї метою треба налагодити систему вивчення їхніх читачьких запитів та інтересів, а для пропаганди бібліотечних книжкових фондів активніше використовувати місцеві засоби масової інформації і лідерів читання, забезпечуючи їх невеликими рекомендаційними списками нових видань, які можуть зацікавити не тільки самого лідера, але й робітників, що працюють поруч.

У цехах бажано регулярно організовувати огляди, зивішувати списки нових надходжень, по радіо під час обідньої перерви проводити бесіди про найбільш цікаві твори художньої літератури, заслуховувати відгуки самих робітників про особливо потрібні і цікаві видання. Для обслуговування малих виробничих бригад ширше використовувати бригадний абонемент. Все це повинно сприяти залученню дедалі більшої кількості робітників до бібліотек. Слід пам'ятати, що це питання і зараз, в умовах наявності у більшості робітників домашніх книжкових зібрань, залишається актуальним. Про це свідчать результати проведеного нами вивчення складу фондів домашніх бібліотек. Близько половини з них налічують не більше 100 книг. Більшість книжок у них - художні /85 процентів/, суспільно-політичних - 8 процентів, технічних - 7 процентів. В 36 процентах

домашніх бібліотек зібрано лише художню літературу. Цього недостатньо, щоб забезпечити відповідну вимогам часу глибину і різносторонність читацьких інтересів провідного класу нашого суспільства, їх розвиток і закріплення.

У доповіді на XXVI з'їзді КПРС відмічено, що розумне використання великих матеріальних і культурних можливостей для всебічного розвитку особистості в кінцевому підсумку "залежить від того, якими є інтереси, потреби особи. Ось чому в їх активному, цілеспрямованому формуванні наша партія бачить одне з важливих завдань соціальної політики".^{1/}

Слід зазначити, що бібліотеки республіки останнім часом проводять велику роботу не тільки по задоволенню читацьких запитів, але й по активному формуванню соціально бажаних читацьких інтересів. Аналіз облікових карток "Книги, які б ви бажали прочитати" свідчать про якісне зростання читацьких потреб, широту і соціально значущість інтересів робітників. Під час дослідження літературних побажань робітників зареєстровано їх великий інтерес до актуальної суспільно-політичної літератури /у 69 процентів опитаних/ і до високохудожніх творів сучасної радянської літератури.

Ці читацькі потреби повинні бути враховані при коректуванні завдань по керівництву читанням для його дальшого поліпшення. Зіставлення об'єктивно існуючих читацьких потреб з картиною реального читання в обстежених базових бібліотеках, одержаною в ході аналізу читацьких формулярів, показало, що для цього існує багато можливостей. Так, після художньої літератури перше місце в побажаннях прочитати книги галузевої тематики займає суспільно-політична література, а в ній - історична книга /45 процентів/, більше половини з них - воєнно-мемуарні твори.

Безумовно, як того вимагають рішення червневого /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС, необхідно насамперед підвищувати рівень активної пропаганди ленінської теоретичної спадщини, рішень з'їздів Комуністичної партії, постанов пленумів Центрального Комітету КПРС і Радянського уряду, завдань, які ставляться місцевими партійними і радянськими органами. Треба добиватися того, "щоб кожен глибше зрозумів політику партії в умовах сьогодення, умів засто-

^{1/} Матеріали XXVI з'їзду КПРС. - К., 1981, с.76.

совувати на практиці набуті знання, ясніше уявляв собі і виконував на ділі свій власний обов'язок".^{1/}

Разом з тим у сучасний історичний період, який позначений "небувалим за весь післявоєнний період за своєю інтенсивністю й гостротою протиборством двох полярно протилежних світоглядів, двох політичних курсів - соціалізму і імперіалізму",^{2/} значно зростає необхідність посилення виховання в молоді почуття радянського патріотизму. Военно-мемуарна література допомагає їй яскравіше уявити і глибше зрозуміти, а старшому поколінню робітників - заново осмислити і більш переконливо передати молодим героїчний подвиг радянського народу у Великій Вітчизняній війні, розкрити джерела його всесвітньо-історичних перемог у соціалістичному і комуністичному будівництві.

Традиційні форми пропаганди цієї літератури слід доповнити зустрічами молоді з ветеранами Великої Вітчизняної війни, вечорами літературних портретів видатних воєначальників, героїв різних родів військ, супроводжуючи їх бібліографічними оглядами, тематичними книжковими виставками, демонструванням діафільмів, слайдів, піснями та музикою тих часів. Необхідно активізувати читацький інтерес до книг, які розкривають миролюбну зовнішню політику Радянського Союзу, висвітлюють боротьбу прогресивного людства за мир, викривають імперіалістичних паліїв війни.

Інтерес робітників до подій міжнародного життя задовольняється зараз, як правило, засобами масової інформації. Бібліотекам слід поглиблювати його, пропагуючи книги, брошури, ілюстративні видання, аудіовізуальні матеріали на цю тему, які мають кожна бібліотека і ЦБС в цілому.

Багато робітників під час опитування виявили бажання більше одержувати в бібліотеках літератури на морально-етичні теми. Їх хвилюють проблеми моралі, психологічного клімату в трудовому колективі, виховання дітей, молоді робітничої зміни. Цей інтерес повинен повністю задовольнятися як відповідними книгами, так і першодрукованими виданнями. Розвивати його треба за допомогою рекомендаційних покажчиків.

1/ Матеріали Пленуму Центрального Комітету КПРС, 14-15 червня 1983 р. - К., 1983, с.6.

2/ Там же, с.7.

У моральному вихованні трудящих важливе місце займає трудовий колектив, який вони справедливо називають своїм другим домом. Він основний осередок нашого соціалістичного суспільства. В зв'язку з прийняттям Закону про трудові колективи^{1/}, який вимагає значного підвищення соціальної активності і юридичної компетентності кожного робітника, бібліотекам необхідно посилити в цій аудиторії пропаганду економічної і правової літератури. Треба довести до свідомості кожного робітника сам закон, а також книги і статті про повноваження трудових колективів, їх роль у плануванні, економічному і соціальному розвитку підприємств, збереженні соціалістичної власності і використанні матеріальних ресурсів, у зміцненні трудової дисципліни, впровадженні у виробництво досягнень науки і техніки, розвитку творчої ініціативи робітників.

В читанні робітника велике значення мають видання про Продовольчу програму і практичне втілення її в життя. На реалізацію цієї програми спрямована республіканська читачька конференція "Продовольча програма - всенародна справа". Під час її підготовки і проведення слід привести в дію всі бібліотечні засоби, зацікавити участь в ній робітничу молодь, домогтися за допомогою ефективно пропаганди відповідної літератури підвищення політичної свідомості і трудової активності читачів.

Дослідження показало, що удосконалення якісних характеристик читання робітників, виховання у них корисних для суспільства інтересів і найбільш повне їх задоволення можливе лише при об'єднанні зусиль бібліотек різних видів, при активній взаємодії всіх ланок системи пропаганди і поширення книги.

Тим часом відомо, що попит читачів з робітничого середовища на літературу за спеціальністю повністю не задовольняється. Галузеві видавництва не забезпечують в необхідному асортименті і достатній кількості випуск літератури для робітників масових професій. Особливо відчувають нестачу спеціальної літератури робітники масових професій і бібліотекарі, які обслуговують шахтарів Донбасу. В бібліотеках мало літератури по профорієнтації і на допомогу кріпильнику, прохіднику, машиністу, прохіднику-шахтобудів-

^{1/} Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік про трудові колективи і підвищення їх ролі в управлінні підприємствами, установами, організаціями. - Радянська Україна, 1983, 19 червня.

нику. Не вистачає посібників з гірничої автоматизації для робітників очисного вибою, про передові психічні шахтарів і передовий досвід на шахтах. Фаховою літературою майже не забезпечені робітники хлібопекарських і кондитерських підприємств. І це в той час, коли на сучасному промисловому виробництві збільшується кількість робітників з високим освітнім рівнем, які звикли поповнювати запас своїх спеціальних знань за допомогою книги. Так, 69 процентів опитуваних робітників вказували не тільки на бажаність, а й на необхідність читання літератури за фахом.

Таким чином, основна причина низької читацької активності робітників-читачів технічних бібліотек криється у тому, що книжкові фонди цих бібліотек не відповідають сучасним вимогам. Інша причина полягає в тому, що технічні бібліотеки не зважають на зростаючий рівень технічної підготовки робітника і продовжують вважати основним читачем лише спеціаліста. Методичним центрам технічних бібліотек доведеться переорієнтувати бібліотекарів своєї мережі на задоволення читацьких потреб кваліфікованого робітника.

Профспілковим бібліотекам, в разі відсутності у фонді необхідної робітничої літератури, слід кооперуватися при комплектуванні бібліотечних пунктів у цехах з технічними або державними масовими бібліотеками. А головне - всім бібліотекам треба значно посилити інформування робітників-читачів про профільну літературу, наблизити її до виробничих ділянок, залучивши для цього спеціалістів і лідерів читання з самого робітничого колективу.

Державні масові бібліотеки повинні посилити комплектування своїх фондів виробничою літературою для робітників, зайнятих на підприємствах, де немає технічних бібліотек. В першу чергу це стосується підприємств харчової промисловості, що беруть участь у виконанні Продовольчої програми.

Вивчення читацького попиту робітників на гуманітарну літературу /крім суспільно-політичної/ показало, що він не великий і в основному включає лише книги з таких любительських занять, як фотосправа, крій і шиття, садівництво, шахи, рибальство. Тому необхідно посилити пропаганду літератури про фізичну культуру і спорт, з питань літературознавства та естетики, вміло використовувачи з цією метою можливості спортивних організацій, музеїв, театрів, виставочних салонів, аудіовізуальні засоби.

Читанням творів художньої літератури в середньому на базових підприємствах зацікавлено до 90 процентів робітників. У їх домашніх бібліотеках вона становить близько 85 процентів загального фонду цих бібліотек. Відмічено активний міжособовий обмін цими книгами. Але недостатність книг підвищеного попиту в масових бібліотеках, а також збільшення фондів у домашніх книжкових зібраннях негативно позначилися на основних статистичних показниках читання в державних масових бібліотеках. Враховуючи зростання кількості джерел одержання літератури робітниками, бібліотеки повинні дедалі більше уваги приділяти керівництву читанням, підвищенню його рівня, рекомендуванню художніх творів, що сприяють мобілізації духовної енергії робітників, підвищенню їхньої трудової та соціальної активності.

Поряд з пропагандою кращих творів художньої літератури, відзначених Ленінською, державними та республіканськими преміями, треба ширше пропагувати видання, нагороджені преміями і дипломами Міністерства оборони СРСР. Тим часом масові бібліотеки ще недостатньо використовують такі видання для прищеплення молоді високої поваги до наших Збройних Сил, зміцнення обороноздатності соціалістичної Батьківщини. А цього вимагають рішення червневого /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС, сучасна міжнародна обстановка.

До видань, які необхідно наполегливо пропагувати, належать художні твори так званої виробничої тематики, героєм яких виступає робітник. Саме в них сьогодні можна знайти відображення найбільш типових ситуацій сучасного виробництва, розв'язання складних моральних проблем, які виникають в умовах ЧТР і динамічних соціально-економічних перетворень. Аналіз тематичних планів видавництва вказує за останні роки зростання кількості випущених книг цієї тематики. Перевірок книжкових фондів базових профспілкових і державних масових бібліотек встановлено, що майже всі твори, зазначені в рекомендаційному списку, у них є. Проте, як показало опитування робітників базових підприємств, більшість з них про ці твори нічого не знає.

Завдання бібліотек - посилювати пропаганду літератури про робітничий клас, особливо на підприємствах, на виробничих ділянках, у робітничій аудиторії, постійно використовуючи для цього засоби масової інформації. З метою підвищення ефективності пропаганди

цією літератури доцільно об'єднати зусилля секцій пропаганди різних видавництва, місцевих відділень спілки письменників, бібліотечних методичних центрів, книготорговельних організацій і товариства книголюбів, створити багатотиражну серію невеликих форм рекомендаційної бібліографії /бесіди/ про книги, огляди, короткі рекомендаційні списки.

Якщо забезпечити такими бібліографічними виданнями бібліотечних і книготоргових працівників, громадських бібліотекарів, розповсюджувачів книги, книголюбів-лідерів читання, книги суспільно важливої тематики значно швидше знайдуть свого читача.

Важливе місце у побажаннях робітників щодо читання художніх творів зайняла іноземна класична література. Прогресивна сучасна зарубіжна література в їх запитах не зафіксована. Бібліотекарі повинні наполегливо використовувати її для викриття пороків капіталістичного суспільства, його людинонавистницької моралі і агресивної політики, яка несе людству загрозу нової світової війни, для посилення контрпропаганди, як того вимагають рішення червневого /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС.

Великий резерв для задоволення читачьких потреб робітників є в посиленні пропаганди української художньої літератури та літературних здобутків братніх народів СРСР. Методичним центрам слід активніше організовувати вивчення цих творів самими бібліотечними працівниками, регулярно, циклічно пропагувати їх серед різних груп читачів, взаємодіючи в цій справі з клубами, палацами культури, товариством "Знання", туристсько-екскурсійними бюро. При цьому слід пам'ятати, що головним завданням такої пропаганди має бути виховання у читачів почуття радянського патріотизму і соціалістичного інтернаціоналізму.

Таким чином, основні завдання бібліотек у поліпшенні бібліотечного обслуговування робітничого класу полягають у тому, щоб залучити до читання в бібліотеках всю робітничу молодь, охопити цим читанням максимальну кількість робітників і інших вікових категорій, забезпечити фонди бібліотек виробничою літературою для масових робітничих професій і довести її до робітників шляхом значного посилення інформування про неї на підприємствах, у цехах, бригадах, повністю задовольняти попит на суспільно-політичну літературу.

Що стосується керівництва читанням художньої літератури, то необхідно активно виховувати у робітників соціально корисні читачькі інтереси, які сприяють зміцненню в них комуністичної переконаності і колективістської психології, розвитку політичної і трудової активності.

Кобзаренко Н.С.,
директор Державної республіканської
бібліотеки для дітей імені Ленін-
ського комсомолу

ОСНОВНІ НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ У ДИТЯЧИХ БІБЛІОТЕКАХ

Питання морального виховання підлітків завжди було в центрі уваги працівників дитячих бібліотек Української РСР. Особливого значення набула ця робота після прийняття постанови ЦК КПРС "Про подальше поліпшення ідеологічної, політико-виховної роботи" /1979 р./.

Дитячі бібліотеки республіки значно активізували свою діяльність, спрямовану на формування активної життєвої позиції, морального становлення особистості дітей, і проводять роботу по трьох основних напрямках: ідейно-моральне, морально-етичне і морально-правове виховання, що зливаються в єдиний педагогічний процес.

Головною умовою активізації процесу морального становлення особистості школяра виступає комплексний підхід до постановки всієї справи виховання. Як показали наукові дослідження Кіровоградської і Волинської обласних дитячих бібліотек, найбільша ефективність досягається в процесі виховання підлітків на прикладах життя і діяльності В.І.Леніна, залучення юних громадян до вивчення його теоретичної спадщини. Разом зі школами бібліотечні працівники Кіровоградської і Волинської областей ведуть пошук ефективних форм пропаганди ленінських творів, враховуючи вікові особливості дітей, їх загальний розвиток, можливості сприйняття прочитаного, домагаються осмислення школярами ідейного змісту кожної роботи вождя, яка входить у шкільну програму.

Для кращого сприймання підлітками творів В.І.Леніна застосовуються коментовані читання фрагментів і розділів його окремих праць. Великим виховним ефектом відзначаються зустрічі юних читачів з людьми, які знала Леніна, з кавалерами ордена Леніна, а також

в творчими працівниками, що відтворюють образ вождя в художній літературі і мистецтві.

В період підготовки і святкування 110-ї річниці від дня народження В.І.Леніна дитячі бібліотеки республіки набули великого практичного досвіду в пропаганді ленінських творів, який висвітлювався в пресі. Для прикладу можна назвати роботу бібліотек Запорізької області з книгами ленінської тематики М.Прилежавої серед учнів 4-8 класів та Миколаївської обласної бібліотеки по вихованню юних читачів на прикладі життя і діяльності В.І.Леніна.

У підвищенні рівня ідейно-морального виховання значна місце займає виховання у підлітків радянського патріотизму і соціалістичного інтернаціоналізму. Читачам активно рекомендується література, що висвітлює економічну, національну, міжнародну зовнішню політику КНРС, успіхи радянського народу в побудові комунізму в нашій країні, роль СРСР у зміцненні миру на землі, книги про утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік, про тяжкі випробування нашого народу в роки громадянської та Великої Вітчизняної воєн, про незрівнянні переваги радянського способу життя, про видатних людей - воїнів, вчених, трударів.

Висвітлення багатогранної політики партії є складовою частиною інтернаціонального виховання дітей. Уже стало доброю традицією проведення в бібліотеках днів, тижнів і місячників пропаганди російської, української, білоруської, узбецької, грузинської, вірменської, латвійської та інших братніх літератур. Ці заходи зарекомендували себе як ефективний засіб ознайомлення дітей з духовними скарбами всіх націй Союзу РСР і країн соціалістичної співдружності.

Особливо активізувалася ця робота у зв'язку з відзначенням 35-річчя та підготовкою до 40-річчя Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні. Бібліотеки для дітей взяли активну участь у Всесоюзному конкурсі на кращу організацію роботи по військово-патріотичному вихованню молоді і дітей "Есть стая в строй!". Кращими з них визнані Дніпропетровська обласна бібліотека, бібліотека імені О.Матросова м.Кієва, Канівська бібліотека-музей А.Гайдара. При цих бібліотеках створено клуби майбутнього воїна "Подвиг", "Патріот", "Щит і меч", організовано кімнати революційної і бойової слави, тісними стали їх зв'язки з військовомагарами, організаціями ДТСААФ, штабами цивільної оборони.

Дитячі бібліотеки республіки проводять плідну роботу по вихованню підлітків на трудових традиціях, сприяючи підготовці гідної зміни робітничому класу і колгоспному селянству. З цієї метою в більшості бібліотек оформляються календарі трудової слави, куточки профорієнтації, функціонують профорієнтаційні клуби "Ким бути", "Компас", до роботи в яких залучаються ветерани і Герої Соціалістичної Праці.

В комплексі ідейно-виховної роботи бібліотек серед підростаючого покоління значне місце займає морально-етичне виховання підлітків. Особливо цінний досвід у цій справі набуто в бібліотеках Вінницької, Львівської та Херсонської областей. Дійовим засобом дальшої активізації морально-етичного виховання дітей стала поглиблена пропаганда книг Л.І.Брежнєва "Мала земля", "Відродження", "Цілуна", де знайшли відображення справжні зразки комуністичної ідейності, моралі і стійкості радянських людей.

Більшість бібліотек будують свою роботу по моральному вихованню на позитивних образах радянської художньої літератури. Тому зображені в творах люди героїчних професій, люди науки і праці, їх революційний, бойовий і трудовий приклад торкається душі і розуму яких читачів.

У дитячих бібліотеках республіки змістовнішою стала пропаганда серед школярів морально-правових знань. Вона тісно пов'язується з діяльністю шкіл та інспекцій у справах неповнолітніх і здійснюється диференційовано з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей яких читачів. Зокрема, в роботі з учнями 4-5 класів основна увага звертається на виховання у дітей поваги до радянських законів, до тих, хто стоїть на варті громадського порядку. Цьому сприяє проведення циклів групових бесід, оглядів літератури, літературних ранків "Закон мові країни", "Ти - громадянин Радянського Союзу", "Моя міліція мене береже". При роз'ясненні юним читачам радянських законів використовуються окремі статті Конституції СРСР. Постійно приділяється увага формуванню у дітей високих моральних якостей і утвердженню норм поведінки. Для цього проводяться обговорення та бесіди по книгах О.Дорохова "Це варто запам'ятати", В.Крашівіна "Стать другом для младших" і "Тень каравелли".

У роботі з учнями 6-8 класів важливим завданням стала пропаганда положень Конституції СРСР та Конституції УРСР, літератури про принципову відмінність радянського соціалістичного ладу і права від буржуазного, про справедливість радянських законів. Ця робота здійснюється під час проведення колективних бесід, обговорень книг, вечорів запитань і відповідей. На такі масові заходи запрошуються працівники юридичних консультацій, народного суду, прокуратури, міліції.

Поряд з традиційними формами бібліотечної роботи з'явилися і утверджуються нові. Добре зарекомендували себе, наприклад, клуби правових знань, школи "Юного юриста", "Юного дзержинця", які створюються при бібліотеках або школах. В Івано-Франківській обласній дитячій бібліотеці добре працює клуб правових знань. До його роботи залучаються юристи, психологи, соціологи, працівники культури, які беруть участь у зустрічах "За круглим столом" та в інших заходах. Юні правознавці слухають лекції, проводять диспути, беруть участь у семінарських і практичних заняттях, готують реферати, знайомляться з роботою міліції, суду, прокуратури. Члени клубу стають активними пропагандистами правових знань, готують повідомлення для своїх ровесників на теми: "Закон і ми", "Природа і закон". Все це, безумовно, позитивно впливає на профілактику порушень серед неповнолітніх.

Гідне місце займають дитячі бібліотеки і в організації виховної роботи серед дітей за місцем їх проживання. Працівники цих бібліотек беруть участь у роботі секцій, гуртків, клубів за інтересами при МЄКах, які організують дозвілля підлітків, особливо тих, хто має нахил до правопорушень. Це дає бібліотекарям широкі можливості для залучення "важких підлітків" до читання кращих зразків художньої і науково-пізнавальної літератури, що відповідає профілю клубу. Активно використовують такі можливості працівники бібліотек для дітей Мінського району м. Києва. Вони працюють у тісній співдружності з створеними при МЄКах району клубами для підлітків "Зірниця", "Гренада", "Ровесник".

Дитячі бібліотеки дедалі більше уваги приділяють питанням створення здорової моральної атмосфери в сім'ї. Працівники Закарпатської обласної бібліотеки використовують для цього найрізноманітніші форми залучення батьків до керівництва читанням дітей:

бесіди і консультації в бібліотеці, виступи на класних і загальношкільних батьківських зборах з аналізами того, що читають діти, залучення батьків до підготовки і проведення масових заходів.

Під час бесід і консультацій з батьками бібліотекарі особливу увагу звертають на висвітлення ролі книги в житті людини, її впливу на становлення характеру, виховання морально-етичних норм, підвищення загальної культури. У відділах обслуговування бібліотеки оформлено кутки "Для вас, батьки", книжкові полицки "Батькам про дитяче читання", де є все необхідне для самоосвіти. Працівники цієї бібліотеки входять до складу ради громадськості по роботі з педагогічно занедбанними підлітками і неблагополучними сім'ями, створеної при інспекції в справах неповнолітніх м.Ужгорода. За ними закріплюються сім'ї, де є "важкі" діти. Відвідування таких сімей, вивчення умов, в яких живе підліток, виявлення його позитивних нахилів дає можливість бібліотекарям розробити конкретну і ефективну програму індивідуальної роботи з ним.

Позитивному розв'язанню різних аспектів морального виховання сприяє також їх наукове та організаційно-методичне забезпечення республіканською та обласними бібліотеками як методичними центрами. Зараз бібліотеки республіки активно впроваджують досвід роботи Київської обласної бібліотеки для дітей імені О.Бойченка по моральному вихованню читачів-учнів 5-8 класів і методичні рекомендації по пропаганді основних положень Конституції СРСР та Конституції УРСР, підготовлені працівниками Державної республіканської бібліотеки для дітей імені Ленінського комсомолу.

Майже в кожному науковому дослідженні, яке проводиться бібліотекою, тією чи іншою мірою проходить тема морального виховання читачів. Результати дослідження "Підвищення рівня пропаганди книги серед читачів-дітей в умовах централізації" показали, що книги суспільно-політичної тематики читають 98 процентів підлітків. Значно зріс інтерес до книг про комуністичну мораль. Про це свідчать такі цифри: в 1976 році їх книговидача становила 32 проценти, а в 1979 році вже 38 процентів.

Однак матеріали досліджень допомогли виявити серйозні недоліки в процесі морального виховання учнів. Турбує нерівномірність охоплення дітей різних вікових категорій читанням книг про проблеми моралі. Наприклад, якщо серед учнів 6-7 класів таку літературу

читає половина, то серед учнів 4-5 і 8 класів - лише кожен третій. Особливе занепокоєння викликає значний спад у читанні цієї літератури учнями 8 класів, у яких цей інтерес повинен зростати у зв'язку з розширенням кола предметів, які вони вивчають, і громадських навантажень, що вони виконують.

Як відомо, важливою умовою активізації процесу морального виховання є посилення уваги до якісного формування і ефективного використання книжкового фонду. На жаль, за останній час видавництва Української РСР не можуть порадувати нас новинками літератури на теми моралі. Хвилює і той факт, що хороші книги, випущені всеоземними видавництвами, не завжди потрапляють до бібліотек республіки.

Бібліотеки не повною мірою використовують свої наявні можливості для інтенсифікації процесу морального становлення юних громадян. Аналіз цієї роботи показав, що головним недоліком залишається невміння бібліотечних працівників пов'язати пропаганду літератури про комуністичну мораль з життям, навчанням і поведінкою своїх читачів. Тепер, коли загострилася ідеологічна боротьба, від кожного бібліотекаря вимагається не тільки вміння навчити дітей захищати завоювання і моральні цінності соціалізму, але й вести активну, наступальну боротьбу проти проявів ворожої ідеології і чужої нам моралі. Ось чому надзвичайну увагу слід приділити вивченню бібліотекарями книг про суть активної життєвої позиції, радянського способу життя, про боротьбу з пережитками буржуазної моралі.

У повсякденній роботі по моральному вихованню важлива роль належить творчому пошуку нових, ефективних форм і методів пропаганди книги та активному використанню дитячих засобів. Це дасть можливість яскравіше, в світлі рішень червеневого /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС, розкривати справжній гуманізм нашої колективістської моралі, вести невідступний бій проти бездуховності, егоїзму, міщанства, проти будь-якого впливу чужих поглядів і звичаїв.

Обласні бібліотеки для дітей мають забезпечити повсюдне впровадження в практику бібліотек єдиних планів ідейно-виховної роботи серед підростаючого покоління.

Одним з важливих і складних завдань є підвищення ефективності їх організаційно-методичних заходів на допомогу організації бібліотек.

пропаганди літератури по моральному вихованню підлітків. Слід приділяти більше уваги оперативному вивченню, узагальненню та впровадженню передового бібліотечного досвіду в цій справі, особливо спільної роботи дитячих і шкільних бібліотек. Важливо має стати розробка системи планової підготовки і випуску методичних матеріалів з окремих аспектів морального виховання і забезпечення ними більшості бібліотек, у тому числі різних систем і відомств, що обслуговують дітей.

Корнієнко А.П.

директор Державної республіканської
бібліотеки УРСР імені КПРС

ШЛЯХИ ДАЛЬШОГО УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ БІБЛІОТЕК ПО ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНОМУ ВИХОВАННЮ ЮНАЦТВА

КПРС розглядає комуністичне виховання підростаючого покоління як важливий фронт боротьби за комунізм. На червневому /1983 р./ Пленумі ЦК КПРС підкреслювалося: "Ті, хто сьогодні сідає за шкільну парту, розв'язуватимуть дуже складні завдання прийдешнього двадцять першого століття. І ми хочемо, щоб вони розв'язували ці завдання в розквіті своїх обдарувань, вільні від моральних вад".^{1/}

Сучасний період роботи бібліотек республіки в цьому напрямі відзначається новими значними досягненнями. Вони обумовлені створенням, на виконання постанови ЦК КПРС /1974 р./ "Про підвищення ролі бібліотек у комуністичному вихованні трудящих і науково-технічному прогресі", державної мережі спеціалізованих бібліотек для юнацтва, постійною увагою до їх діяльності з боку партійних і радянських органів, комітетів і комсомолу. Сьогодні юнакам і дівчатам гостинно відчиняють двері Державна республіканська, 25 обласних та Київська міська бібліотеки для юнацтва, а в 609 ЦЕС, які об'єднують понад 22 тис. державних масових бібліотек, їх обслуговують 59 відділів, 125 абонементів, 700 кафедр.

Разом з бібліотеками інших систем і відомств, на основі єдиних завдань та організаційно-методичних рішень, у республіці в основному розв'язано проблему створення умов усім соціальним і

^{1/} Матеріали Пленуму Центрального Комітету КПРС, 14-15 червня 1983 р. - К., 1983, с.52.

віковим групам молоді і юнацтва за місцем проживання, праці чи навчання для користування громадськими книжковими фондами. Тільки державними масовими бібліотеками створено 35 тис. бібліотечних пунктів та близько 3 тис. стоянок бібліобусів.

З кожним роком поліпшуються організаторська робота органів культури, науково-методична діяльність республіканської та більшості обласних бібліотек для юнацтва, особливо Волинської, Запорізької, Дніпропетровської, Львівської, Одеської, Ровенської, Харківської, яка характеризується актуальністю, оперативністю, багатоглядним змістом.

Поліпшенню роботи бібліотек з молоддю і юнацтвом сприяє забезпечення їх методичними рекомендаціями з основних напрямків комуністичного виховання. Лише за останні 3 роки республіканська бібліотека видала близько 20 таких матеріалів, серед них: "Пропаганда рішень XXVI з'їзду КПРС та XXVI з'їзду Компартії України", "Пропаганда матеріалів і рішень XIX з'їзду ВЛКСМ та XXIV з'їзду ЛКСМ України", "Пропаганда рішень травневого /1982 р./ Пленуму ЦК КПРС, Продовольчої програми СРСР", "До 60-річчя утворення СРСР", видання по пропаганді економічних і правових знань, художньої літератури і літератури на допомогу трудовому вихованню та профорієнтації юнацтва.

В бібліотеках проводиться активна, цілеспрямована пропаганда марксистсько-ленінського вчення, політики КПРС і Радянської держави. Звіряючи свою діяльність з вимогами сьогодення, бібліотечні працівники глибоко вивчають та активно пропагують матеріали червеного /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС, оприяючи втіленню в життя їх основних положень. При цьому розширюється коло форм і методів масово-пропагандистської роботи, поліпшується керівництво читанням. Це підтверджується мотивами звернення читачів до читання суспільно-політичної літератури, серед яких у 72% опитаних виявлено бажання бути політично зрілою людиною, краще оволодіти професією і в переконливим свідченням об'єктивного зростання ролі бібліотек у процесі втілення в життя Ленінського заповіту молоді вчитися комунізму.

Проте робота бібліотек по ідейно-політичному вихованню юнацтва потребує дальшого удосконалення.

Виконання завдань, накреслених червневим /1983 р./ Пленумом ЦК КПРС, вимагає від бібліотечних працівників підвищити рівень пропаганди книги, всієї ідейно-виховної роботи серед читачів.

Найважливіший засіб ідейно-політичного виховання – пропаганда матеріалів XXVI з'їзду КПРС і XXVI з'їзду Компартії України, наступних пленумів ЦК КПРС, ЦК Компартії України, рішень XIX з'їзду ВЛКСМ і XXIV з'їзду ЛКСМ України, останніх пленумів ЦК ВЛКСМ та ЦК ЛКСМ України.

Завдання бібліотек полягає в тому, щоб сприяти суспільно-політичній активності молоді, виховувати її в дусі радянського патріотизму і пролетарського інтернаціоналізму, відданої комуністичним ідеалам, розвивати почуття гордості за свою соціалістичну Батьківщину. З цієї метов необхідно широко пропагувати твори основоположників марксизму-ленінізму, літературу про їх життя і діяльність, історію КПРС, матеріали про 60-річчя утворення СРСР, перш за все доповідь Генерального секретаря ЦК КПРС товариша Ю.В.Андропова "Шістдесят років СРСР" та його праць "Вчення Карла Маркса і деякі питання соціалістичного будівництва в СРСР".

У зв'язку з відзначенням 65-річчя заснування Республіки Ленінської Комуністичної Спілки Молоді, а наступного року – 65-річчя Ленінського комсомолу України внаслідок бібліотеки республіки мають здійснювати активну пропаганду Ленінських заповітів молоді, літератури про славний шлях Ленінського комсомолу, про його місце і значення в житті нашого суспільства.

У комуністичному вихованні молоді важливу роль системи комсомольської політичної освіти та економічного навчання. За два попередні роки бібліотеки для юнацтва, працюючи в тісному контакті з комітетами комсомолу, чимало зробили для розвитку і зміцнення її нової структури. Дедалі більше бібліотечних працівників, зокрема Ворошиловградської, Полтавської, Київської та ряду інших областей, є членами методичних рад при комітетах комсомолу різного рівня, добре знають мережу різних ланок комсомольського навчання, навчальні програми, вміло пропагують літературу серед слухачів і пролагодистів. Проте цього не скажеш про деякі бібліотеки Вінницької, Кіровоградської, Запорізької і Закарпатської областей.

Виховання шкільної молоді покликана сприяти система політичного інформування цієї категорії читачів. Переважна більшість

бібліотек, особливо обласних, центральних, районних і міських, активно здійснюють цю роботу. Її вдосконаленню сприяє узагальнений досвід бібліотек Львівської області. Разом з тим, слід визнати, що окремі бібліотечні заклади не забезпечують оперативності в цій справі. Навіть обласні бібліотеки для пропаганди літератури рідко використовують місцеву пресу, радіомовлення, в тому числі шкільне.

Протягом багатьох років бібліотеки Севастополя, Одеси, Києва, Ровенської та Ворошиловградської областей широко пропагують літературу серед учасників Всесоюзного походу комсомольців і молоді по місцях революційної, бойової і трудової слави КПРС і радянського народу. В рамках походу вже два роки тривав Всесоюзна пошукова експедиція "Літопис Великої Вітчизняної", яка завершилася 9 травня 1985 року, в день 40-річчя Перемоги СРСР над фашистською Німеччиною. Відбулася зустріч учасників цієї експедиції з героями Орловсько-Курської битви. Активно пройшли Всесоюзна виставка пам'яті, Всесоюзний тиждень революційної слави. Своєю участю у цих заходах значні бібліотеки спрямували на ідейне загартування молоді, її підтримку до служби в рядах Радянської Армії, захисту соціалістичної Вітчизни.

Місцевим бібліотекам необхідно велику увагу приділити роботі з армійською молоддю, посилити культурно-шефське обслуговування військовослужбовців та їх сімей. Це обслуговування мають добре організувати бібліотеки Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Волинської, Одеської областей на заставах Західного Прикардонного військового округу. Про важливість цієї роботи ще раз підкреслено в рішеннях VII сесії Верховної Ради СРСР та в затвердженому нею Законі про державний кордон СРСР.

У виконанні планів економічного і соціального розвитку країни на 80-і роки, намічених XXVI з'їздом КПРС і листопадним /1982 р./ Пленумом ЦК КПРС, велика роль належить молоді. Вона сьогодні становить близько 30% працівників, зайнятих у народному господарстві СРСР, а в окремих галузях — до 40%. Щороку в ряди робітничого класу і колгоспного селянства вливається майже 3,5 млн. юнаків і дівчат, які виступають гідними продовжувачами трудової слави минулих поколінь. Але сьогодні від молодих трудівників вимагається не тільки сумлінне ставлення до праці, а й максимальний вияв ініціативи, творчості і трудової активності, висока

професійна майстерність. Саме тому тема: "Праця - перша життєва необхідність, праця-радість, праця - творчість" має проходити через уся систему пропаганди книги в бібліотеках, покликані сприяти активній участі внаків і дівчат у русі "Одинадцятій п'ятирічці - ударну працю, знання і творчість молодих!".

На перше місце тут виступає пропаганда літератури з проблем, визначених рішеннями листопадового /1982 р./ та червеного /1983 р./ Пленумів ЦК КПРС, VI Пленуму ЦК ВЛКСМ та VI Пленуму ЦК ЛКСМ України, зокрема про інтенсифікацію виробничих процесів, впровадження в практику досягнень науки і техніки, реалізацію Продовольчої та Енергетичної програм. В центрі уваги бібліотек повинні стояти також такі питання, як розробка молодими трудівниками особистих планів підвищення продуктивності праці, активна участь внаків і дівчат у соціалістичному змаганні, молодіжних трудових рухах "Кожній робочій годині - найвищу віддачу", "Корчагінська вахта", "Від високої якості роботи кожного - до високої ефективності праці колективу" тощо, оволодіння суміжними професіями та передовим досвідом, підвищення культурно-технічного рівня.

Слід сказати, що деякі бібліотеки ще слабо пропагують літературу про передовий досвід і трудові почини. Нерідко їх працівники навіть не ознайомлені з станом справ на місцях, не знають кращих і відстаючих колективів, не сприяють розвитку соціалістичного змагання, популяризації досвіду передовиків.

Особливу увагу треба звернути на поліпшення роботи з внахідниками і раціоналізаторами, надавати необхідну допомогу молодим учням і спеціалістам, громадським конструкторським і технологічним бюро.

Потрібно оперативнo враховувати зміни, що відбуваються у складі молодіжних трудових колективів, запровадженні нової прогресивної форми організації праці - бригадного підряду, організувати в бібліотеках, а також безпосередньо на місці праці молоді пропаганду літератури про зміцнення державної, трудової, технологічної дисципліни; про економію та бережливість, охорону соціалістичної власності.

Уваги потребує пропаганда літератури, пов'язаної з реалізацією Продовольчої програми СРСР. Організаційно ця робота здійснюється в рамках республіканської читачької конференції "Продовольча програма - всенародна справа".

Важливо на вищий рівень піднести пропаганду книги на селі, навчитися органічно пов'язувати бібліотечну роботу з вирішенням соціальних проблем, моральним вихованням сільської молоді. Цьому сприятиме робота серед працюючої молоді під девізами: "Живеш на селі - знай техніку!", "Тваринництво - ударний фронт молоді!".

У республіці триває механізаторський всеобуч, дедалі підвищується культурно-технічний рівень сільської молоді на різних курсах, у гуртках і школах передового досвіду. Бібліотечні працівники зобов'язані знати їх мережу, програми, організувати конкретну пропаганду літератури. Необхідно домагатися нових зрушень у профорієнтаційній роботі, активніше запроваджувати досвід Снятинської ЦБС Івано-Франківської області, Шполянської ЦБС Черкаської області по наданню допомоги молоді у визначенні своїх життєвих планів, орієнтувати її на роботу в сфері матеріального виробництва, виховувати в неї повагу до праці і навчання.

Одне з важливих завдань бібліотек, що обслуговують князтво, - максимально наближувати книгу до молодих трудівників, зокрема значно полішити бібліотечне обслуговування молодіжних колективів із всеосованих, 10 республіканських і багатьох місцевих ударних комсомольських будов. певні позитивні зрушення відбулися і на цій ділянці, зокрема в Донецькій, Ровенській і Київській областях. Тут проведено ряд семінарів, узагальнено передовий досвід бібліотечної роботи. налагоджено співробітництво республіканської та обласних князьких бібліотек з агітпоїздом ЦК ЛКСМ України "Комсомолец України".

Сьогодні ще недостатній вплив бібліотек Ровенської, Кримської, Хмельницької та інших областей на організацію читання молоді в регіонах, де ведеться ударне будівництво нових об'єктів. Наприклад, у трудових колективах атомних електростанцій, що будується в цих областях, залучення молоді до користування бібліотеками становить лише 30-40%. Працівникам обласних бібліотек необхідно вжити енергійних заходів для поліпшення цієї роботи, поповнивши бібліотеки потрібною літературою.

Діяльність бібліотек по вихованню політичної і трудової активності молоді відбувається в умовах загострення боротьби між марксистсько-ленінською та буржуазною ідеологіями. ця обставина зобов'язує бібліотечних працівників краще знати молодь, старанно

вивчати і якомога повніше задовольняти її інтереси і запити, враховувати їх у процесі роботи, здійснювати пропаганду літератури компетентно, творчо і переконливо, щоб вона вживувалася у читачів політичну пильність, класову зрілість, цілковиту впевненість у правоті і непереможності соціалізму, сприяла формуванню в них і дивчат розумних потреб та інтересів.

Слід визнати, що деякі бібліотечні працівники ще слабо використовують літературу як засіб контрпропаганди, тому що не знають особливостей антикомуністичної пропаганди, політичних напрямків і течій у міжнародному молодіжному русі, літератури з цих питань.

Посиленню наступального характеру бібліотечної роботи проти буржуазної ідеології має сприяти, з одного боку, викриття агресивної суті сучасного імперіалізму, зокрема за допомогою пропаганди літератури серій "Империализм; События. Факты. Документы" і "За фасадом власти монополий" та інших книг на цю тему, які випускає видавництво "Молодая гвардия", а з другого - підвищення якості пропаганди літератури про радянський спосіб життя, про ленінську миролюбну зовнішню політику КПРС і Радянської держави, про боротьбу трудящих усього світу за міцний мир на землі.

Як відомо, 1985 рік оголошено Міжнародним роком молоді. В роботі бібліотек ця акція має проявитися в посиленій пропаганді літератури про життя молоді в СРСР і країнах соціалістичної співдружності, а також у розкритті безправ'я, расової і національної дискримінації молоді в капіталістичних країнах.

Важливими умовами успішного виконання завдань, що стоять перед бібліотеками по комуністичному вихованню молоді, є підвищення оперативності та якості бібліотечної роботи, піднесення наукового рівня пропаганди літератури і керівництва читанням, запровадження передового бібліотечного досвіду, дальшого зміцнення структурних підрозділів у ЦС.

Крицький О.П.,
вигладач Київського державного інсти-
туту культури імені О.Є.Корнійчука

ДО ПИТАННЯ ПРО СИСТЕМУ КРАСЗНАВЧИХ РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ
ПОСІБНИКІВ НА ДОПОМОГУ ПАТРІОТИЧНОМУ ТА ІНТЕРНАЦІО-
НАЛЬНОМУ ВИХОВАННЮ ТРУДЯЩИХ

/ На матеріалах обласних бібліотек Української РСР /

На всіх етапах розвитку радянського суспільства КПРС при-
діляв неослабну увагу комуністичному вихованню трудящих. У постано-
ві ЦК КПРС "Про дальше поліпшення ідеологічної, політико-виховної
роботи" підкреслюється: "КПРС розглядає комуністичне виховання тру-
дящих як важливий фронт боротьби за комунізм. Від успіхів ідеоло-
гічної, політико-виховної роботи дедалі більше залежать хід еконо-
мічного, соціально-політичного і культурного розвитку країни, пов-
на реалізація можливостей розвинутого соціалізму, здійснення ле-
нінського зовнішньополітичного курсу Радянського Союзу, зміцнення
його міжнародних позицій".^{1/}

Серед багатьох напрямів виховної діяльності партійних, дер-
жавних і громадських організацій важливе місце займає патріотичне та
інтернаціональне виховання. На урочистому засіданні в Кремлі, присвя-
ченому 60-річчю утворення СРСР, Генеральний секретар ЦК КПРС това-
риш Ю.В.Андропов відмітив: "Постійне, неминуще за своїм значенням
завдання - виховання радянських людей у дусі взаємного поважання й
дружби всіх націй і народностей країни, любові до своєї великої
Радянської Батьківщини, інтернаціоналізму, солідарності з трудящими
інших країн".^{2/}

За своїм змістом патріотичне та інтернаціональне виховання
виступає як конкретизація ідейно-політичного; пов'язане всно з мо-
ральним і трудовим вихованням. Тому виховну діяльність у цьому
плані слід вести в комплексі з усіма напрямками, що формують люди-
ну комуністичного суспільства.

Великі можливості для виховання в читачів радянського пат-
ріотизму і соціалістичного інтернаціоналізму відкриті перед бібліо-

1/ Про дальше поліпшення ідеологічної, політико-виховної роботи.
Постанова ЦК КПРС від 26 квітня 1979 року. - К., 1979, с.6.

2/ Ю.В.Андропов. Шістдесят років СРСР. - К., 1982, с.15.

течним краєзнавством, головним напрямом якого виступає пропаганда літератури про той чи інший край. Література краєзнавчого характеру, наповнена великим патріотичним і моральним змістом, справляє на читачів великий вплив. З цього приводу М.І.Калінін говорив: "Бези ми дуже багато говоримо про виховання патріотизму. Але ж це виховання починається з поглибленого пізнання своєї Батьківщини".^{1/}

До краєзнавчої літератури /книг, статей із періодичних видань, творів образотворчого мистецтва, інших матеріалів/ звертається багато читачів бібліотек. Як показує дослідження^{2/} і спостереження, найбільш читаюча категорія читачів – це молодь, особливо студенти вузів, учні середніх навчальних закладів і шкіл. Завдання бібліотек полягає в тому, щоб читання літератури про свій край стало послідовним, систематичним, цілеспрямованим, всебічно впливало на свідомість і почуття трудящих, перетворювало ідеї радянського патріотизму і соціалістичного інтернаціоналізму в глибокі переконання і норми поведінки кожної людини.

Виходячи з цього, кожна бібліотека повинна створити повноцінну систему рекомендаційних бібліографічних краєзнавчих посібників – систему, яка б своїм типовим, видовим і змістовним наповненням відповідала запитам кожної читацької групи.

В республіці така система формувалася протягом трьох десятиріч, з часу виходу перших видань цієї тематики. За 1971–1980 рр. обласні бібліотеки видали близько 890 рекомендаційних покажчиків, списків і оглядів краєзнавчого характеру. В середньому 3,5 посібника на рік припадає на одну бібліотеку. Це значно вище відповідного показника по обласних бібліотеках РРФСР.^{3/} Але тут необхідно враховувати, що в РРФСР видається 60 процентів науково-допоміжних і 40 процентів рекомендаційних краєзнавчих посібників, а на Україні цей показник становить відповідно 15 і 85 процентів. Практично система рекомендаційних бібліографічних видань розвивається за рахунок зростання випуску науково-допоміжної літератури.

1/ Калінін М.І. Про комуністичне виховання і навчання. Зб. статей та промов. – К., 1951, с.134.

2/ Пленкова Г.Н. Об изучении чтения краеведческой литературы в массовых библиотеках. – В кн.: Библиотечное краеведение в свете актуальных задач коммунистического строительства. – Л., 1977, с.82–102.

3/ Щерба М.Н. Краеведческая библиография: основные тенденции развития. – Сов.библиографоведение, 1982, № 1, с.11–24.

Основними видами краєзнавчих рекомендаційних посібників є:
 а/ посібники загального характеру та комплексні, що включають літературу, яка всебічно відображає життя краю чи декілька його сторін; б/ тематичні, зміст яких пов'язаний з актуальними проблемами розвитку народного господарства і культури краю; в/ бібліографічні, присвячені видатним діячам краю. Кількість виданих посібників кожного виду за 1971-1980 роки можна подати у вигляді такої таблиці:

Всього посібників	Види посібників					
	Заг. характ. та компл.		Тематичні		Бібліографічні	
	кільк.	проц.	кільк.	проц.	кільк.	проц.
890	190	21,3	373	42	327	36,7

Дані цієї таблиці не слід вважати вичерпними. Кожен бібліографічне видання^{1/} не дає повних відомостей про видавничу діяльність обласних бібліотек. Разом з тим наведені цифри в цілому дають об'єктивну картину стану видань рекомендаційних краєзнавчих посібників.

Перевагу бібліографи видавали, як бачимо, тематичним та бібліографічним посібникам. В цілому вони становлять 78,7 процента. Половину тематичних видань присвячено суспільно-політичному життю краю. Особливо актуальні теми пов'язані з життям і діяльністю вождя Комуністичної партії і Радянської держави В.І.Леніна, Великою Жовтневою соціалістичною революцією і громадянською війною, Великою Вітчизняною війною, історією місцевих партійних організацій, утворенням СРСР. Виходять вони найчастіше напередодні ювілейних дат, таких, як 100 і 110-річчя з дня народження В.І.Леніна, 60 і 65-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції, 30 і 35-річчя перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні, 50 і

1/ Маються на увазі поточні видання "Бібліотекознавство і бібліографія Української РСР" Державної республіканської бібліотеки УРСР імені КПРС та "Краєзнавча робота бібліотек" Державної історичної бібліотеки УРСР. Пропуски відомостей про краєзнавчі посібники можна пояснити несвоєчасним надходженням /а часто і відсутністю/ обов'язкового примірника в республіканських бібліотеках.

60-річчя утворення СРСР. Такі видання цікаві тим, що висвітлюють події надзвичайної важливості в краєзнавчому аспекті і корисні як у вчовному, так і в загальноосвітньому плані.

Посібники природничо-наукової та народногосподарської тематики становлять 28 процентів від усіх тематичних видань. Серед них можна виділити бібліографічні списки і покажчики про природу крає, її охорону, загальні проблеми розв'язку його народного господарства. В той же час всього одиниці видань присвячено провідним галузям промисловості і сільського господарства тієї чи іншої області, передовим підприємствам, колгоспам і радгоспам, ударним будовам, прогресивним методам праці, організації соцзмагання, використанню місцевих корисних копалин, профорієнтації, наставництву.

Значна частина посібників /22 проценти/ містить матеріали, що стосуються розв'язку культури, літератури та мистецтва в краї. Особливою увагою бібліографів користуються краєзнавчі списки під назвою "Краї у художній літературі". Темі, пов'язані з творчістю місцевих письменників, композиторів, інших діячів, з охороною пам'ятників культури, спортивним життям, впровадженням нових свят і обрядів, відображені в краєзнавчих посібниках недостатньо і поверхово.

Доповненням до основних тематичних видань служать бібліографічні посібники. Всі вони присвячені видатним землякам-учасникам революційних подій і ветеранам Великої Вітчизняної війни, передовикам праці, діячам науки, письменникам-лауреатам Ленінських і державних премій. Позитивним у цьому можна вважати прагнення багатьох бібліотек створити серії бібліографічних видань "Герої Радянського Союзу - наші земляки", "Іх іменами названі вулиці міста", "Герої Соціалістичної Праці - наші земляки", "Діячі літератури та мистецтва" та ін. Серіями вручно користуватись читачам і бібліотекарям. Вони сприяють більш систематичному і цілеспрямованому читанню.

Слід звернутись на посібниках загального характеру та комплексних виданнях. Найбільш популярними серед них є "Календарі знаменних і пам'ятних дат". За останнє десятиріччя їх вийшло 140. Систематично видаються вони в 15 областях, а в 1980 році такими посібниками забезпечили своїх читачів і бібліотечних працівників бібліотеки 19 областей. Зовсім мало виходить посібників типу "Що читати про край?". Всього декілька списків підготували Львівська,

Ворошиловградська і Хмельницька бібліотеки. За 10 років вийшло і 7 посібників, присвячених містам: Дніпропетровську, Одесі, Полтаві, Херсону та деким районним центрам Житомирської, Тернопільської та Черкаської областей.

Комплексні посібники з'явилися в кінці 60-х років. Основне завдання їх – показ успіхів у розвитку того чи іншого краю за певний період часу.^{1/} Зміст, цільове та читачське призначення цих посібників добре викладені в статті І.Н.Войханської.^{2/} У своїй більшості це невеликі списки літератури під назвою "Область від з'їзду до з'їзду", "Край в ... п'ятиріччі", розраховані на ширше коло читачів. У 9-й п'ятиріччі їх вийшло 13, в 10-й всього 12.

Такий загальний вигляд має система краєзнавчих рекомендаційних посібників у цілому по республіці. До цього слід додати, що 75 процентів зазначених видань становлять пам'ятки, огляди, закладки, тому їх можна віднести до так званих "малих форм" посібників.

В більшості областей підготовкою краєзнавчих рекомендаційних посібників займаються лише обласні бібліотеки. Участь інших бібліотек і краєзнавчих установ становить всього близько 4-х процентів від їх загальної кількості. Так, самостійно випускають посібники Київська і Севастопольська ЦБС, а також Лутугінська, Кременська, Комунарська Ворошиловградської обл.; Коростенська, Малинська, Овруцька, Чуднівська – Житомирської; Жданівська, Горлівська, Макіївська – Донецької; Вознесенська, Первомайська, Очаківська – Миколаївської; Ізмаїльська – Одеської; Смілянська, Городищенська – Черкаської області, які готують подібні видання з відповідними обласними бібліотеками.

Більш повне уявлення про видавничу діяльність обласних бібліотек дає таблиця, яку наводимо нижче.

1/ Мамонтов А.В., Шерба Н.Н. Краеведческая библиография: Учебник. - М., 1978, с.87.

2/ Войханская И.Н. Роль краеведческих рекомендательных пособий в комплексной работе библиотек по коммунистическому воспитанию молодежи. - В кн.: Теория, методика и организация краеведческой библиографии. Межвуз. об.науч.трудов. М., 1980, с.53-60.

№ п/п	Назва бібліотеки	Всього видано посібників	Види посібників			
			Заг. харак. і компл.		Тематич.	Біо-біол.
			всього	з них "Календ."		
1.	Вінницька	31	12	10	14	5
2.	Волинська	23	1	1	16	6
3.	Ворошиловградська	26	6	5	11	9
4.	Дніпропетровська	45	9	5	16	20
5.	Донецька	40	7	5	8	25
6.	Митомирська	41	10	6	16	15
7.	Закарпатська	30	10	9	17	3
8.	Запорізька	22	3	2	15	4
9.	Ів.Франківська	31	6	4	10	15
10.	Київська ^{х/}	19	-	-	15	4
11.	Кримська ^{хх/}	74	14	10	23	37
12.	Кіровоградська	24	5	5	7	12
13.	Львівська	29	5	-	20	4
14.	Миколаївська	49	17	10	21	11
15.	Одеська	53	10	6	20	23
16.	Полтавська	54	12	10	23	14
17.	Розенська	31	7	5	6	18
18.	Сумська	29	4	4	10	15
19.	Тернопільська	33	6	4	19	13
20.	Харківська	25	3	3	5	17
21.	Херсонська	35	6	4	18	11
22.	Хмельницька	33	10	8	16	17
23.	Черкаська	29	12	10	10	7
24.	Чернівецька	24	5	5	15	4
25.	Чернігівська	55	10	9	27	18
Всього		890	190	140	373	327

х/ Видання лише Київського науково-методичного відділу Державної реєстраційно-бібліотечної бібліотеки УРСР імені КПРС

хх/ 14 бібліографічних пам'яток вийшло з надзаголовком "Із календаря значених і пам'ятних дат".

Які висновки можна зробити з даної таблиці? Насамперед, спостерігається різна активність бібліотек у створенні краєзнавчих рекомендаційних видань. Якщо Дніпропетровська, Донецька, Кіровоградська, Кримська, Миколаївська, Одеська, Полтавська і Чернігівська обласні бібліотеки видають щороку по 4-7 посібників, то Волинська, Запорізька, Кіровоградська, Львівська, Харківська, Чернівецька - лише по 2-3. Причому, не завжди кількість посібників залежить від структури і штатного розпису краєзнавчого підрозділу бібліотеки.

Обласні бібліотеки віддасть перевагу тематичним і бібліографічним посібникам. Але в Донецькій, Ів.-Франківській, Ровенській, Сумській та деяких інших бібліотеках залишається дуже вузьким коло тем, що висвітлюються системою посібників. А у Вінницькій, Волинській, Київській, Полтавській бібліотеках мало бібліографічних видань, присвячених Героям Радянського Союзу та Героям Соціалістичної Праці, діячам науки, літератури і мистецтва, лауреатам літературних премій.

Істотні недоліки допускались у методиці підготовки посібників, їх зовнішньому оформленні. Тиражі багатьох з них настільки обмежені, що навіть не всі бібліотеки області мають змогу придбати їх. Деякі бібліотеки /Запорізька, Кримська, Ровенська, Сумська, Херсонська/ майже повністю відмовилися від підготовки покажчиків, зосередивши свою увагу на списках, оглядах, пам"ятках та інших виданнях малих форм, обмеживши коло краєзнавчої літератури в них. У більшості обласних бібліотек відсутнє перспективне планування видання краєзнавчих бібліографічних матеріалів.

В одній невеликій статті неможливо розкрити всі сторони системи краєзнавчих рекомендаційних посібників, що склалася в республіці в цілому і в кожній області зокрема. Але вже висвітлені питання дають можливість говорити про певні успіхи в розвитку цієї справи, а також про ще не вирішені проблеми.

Якою ж повинна бути система краєзнавчих рекомендаційних посібників? Однозначну відповідь на це запитання дати дуже важко. Проте, виходячи з досвіду роботи бібліотек нашої республіки та інших сусідніх республік у цьому питанні, можна вважати, що видавати 3-4 посібники на рік - реальний показник для всіх бібліотек. Набагато важче розробити змістову структуру системи посібників

у кожній області. В такому випадку доцільно визначити "ядро" цієї системи, тобто той мінімум краєзнавчих рекомендаційних видань, без яких немислима пропаганда краєзнавчої літератури. В пресі таке питання неодноразово порушувалося.^{1/} Тут слід враховувати ряд факторів. По-перше, "ядро", як і сама система, формується протягом багатьох років і визначається певними функціями, що їх виконують відповідні посібники з урахуванням основних напрямів читання, характерних для груп читачів, соціальних і культурних поглядів в країні і області. По-друге, система краєзнавчих посібників є одночасно елементом системи більш високого порядку. По-третє, необхідно враховувати виділення окремих підсистем, що виступають як елементи нашої системи.

У зв'язку з цим важливе місце мають зайняти посібники загальноного характеру типу "Що читати про край?" і посібники комплексні. Саме вони збагатять систему краєзнавчих посібників кожної області виданнями, спрямованими на всебічне вивчення краю і висвітлять найбільш актуальні проблеми його суспільного життя. Ці видання можуть бути спрямовані на поглиблене вивчення краю. В їх створенні повинні взяти участь і ЦБС під керівництвом обласних бібліотек.

Щорічним обов'язковим виданням кожної обласної бібліотеки має стати "Календар знаменних і пам'ятних дат". Доцільність такого видання відмічається всіма краєзнавцями-дослідниками і не викликає сумніву в практиків. Списки літератури в них відображають найважливіші політичні події, історію революційного руху, розвиток народного господарства, культури області. Такі посібники завжди актуальні і користуються популярністю серед читачів і бібліотечних працівників.

Належну увагу треба віддати тематичним і біобібліографічним виданням. "Ядро" цих видань повинні становити посібники про найбільш актуальні події в області, а біобібліографічні видання необхідно присвячувати людям, що внесли великий вклад у громадське,

^{1/} Основное направление развития библиографии в РСФСР в 11-й пятилетке: Методические рекомендации. - Л., 1979. - 24 с.
Войханская И.Н. Роль краеведческих рекомендательных пособий в комплексной работе библиотек по коммунистическому воспитанию молодежи. - В кн.: Теория, методика и организация краеведческой библиографии. Межвуз.со.науч.трудов. М., 1980. с.53-60.

наукове та культурне життя краю. Кількість таких видань у багатьох бібліотеках можна довести до 2-3 на рік. Таким чином, бібліотеки при збереженні загальної кількості видань зможуть задовольнити найрізноманітніші запити читачів на краєзнавчу літературу.

Вище відмічалось, що специфіка краєзнавчої літератури доступна усім категоріям читачів. Кожна бібліотека має значні краєзнавчі фонди, удосконалений довідково-бібліографічний апарат на них, а також відповідний структурний підрозділ і необхідний штат працівників. Але тут поки що немає одноманітності. Декілька обласних бібліотек мають відділи чи кабінети з штатом 3-4 чол. /Вінницька, Донецька, Ровенська, Черкаська, Чернігівська/. Це та перспектива, про яку ще в 1972 році говорив відомий бібліограф-краєзнавець О.В.Мамонтов.^{1/} Більша частина обласних бібліотек має сектор з штатом 2 чол., а в деяких - виділено для краєзнавчої роботи лише одного працівника /Ів.-Франківська, Кіровоградська, Кримська, Миколаївська, Херсонська, Чернівецька обласні бібліотеки/.

Обов'язковою умовою повинна стати координація і кооперація діяльності бібліотек усіх систем і відомств та краєзнавчих установ і організацій: музеїв, добровільних товариств та ін. Велике значення має постійне вивчення ефективності системи в усіх її виявах у кожній області, зокрема в республіці в цілому.

І, нарешті, необхідно піднести роль республіканських методичних центрів - Державної республіканської бібліотеки УРСР імені КПРС та Державної історичної бібліотеки УРСР в методичному забезпеченні видання краєзнавчих рекомендаційних бібліографічних посібників.

Костира В.І.,

завідуюча сектором Державної республіканської бібліотеки УРСР імені КПРС

ДІЯЛЬНІСТЬ ОБЛАСНИХ БІБЛІОТЕК ПО СТВОРЕННЮ
ПОСІБНИКІВ РЕКОМЕНДАЦІЙНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ НА
ДОПОМОГУ КОМУНІСТИЧНОМУ ВИХОВАННЮ ТРУДЯЩИХ

Поставлені на червневому /1983 р./ Пленумі ЦК КПРС вимоги щодо удосконалення всієї системи ідейно-виховної роботи висувають

^{1/} Мамонтов А.В. Кабинет краєзнания - каждой областной. - Библиотечарь, 1972, № 11, с.27-32.

якісно нові завдання перед усіма ідеологічними закладами, в тому числі і бібліотеками. Бібліотекам, насамперед обласним, належить більш повно реалізувати свої можливості для інформаційного забезпечення процесу комуністичного виховання трудящих.

Очолюючи роботу бібліотек області по комуністичному вихованню, обласні бібліотеки України широко використовують рекомендаційні бібліографічні посібники - дійовий засіб впливу на зміст читання радянських людей, ефективну форму методичного керівництва бібліотеками в підвищенні ідейного рівня пропаганди літератури. Рекомендаційні бібліографічні видання, пропалгуючи кращі книги, активно сприяють освіті й самоосвіті трудящих, формуванню "ідейно переконаної, гармонійно розвинутої, духовно багатої особистості, яка будувє життя за законами соціальної справедливості й розуму, добра і краси".^{1/}

Розглянемо вклад обласних наукових бібліотек Української РСР у справу створення рекомендаційних бібліографічних видань з різноманітних тем, пов'язаних із завданнями комуністичного виховання, за два роки одинадцяті п'ятирічки.^{2/} Всього протягом 1981-1982 років підготовлено більше 350 назв посібників, які умовно можна поділити на дві групи: перша - бібліографічні посібники, спрямовані на організацію загальноосвітнього читання з метою комуністичного виховання широких кіл читачів і передбачають допомогу в політичній, політехнічній і естетичній самоосвіті; друга - посібники, що допомагають розвитку професійного читання й адаптації виробничих кадрів, підвищенню їх кваліфікації, розширенню науково-технічного світогляду, розвитку технічної ініціативи, впровадженню досягнень науки, нової техніки і технології, пропаганді передового досвіду.

1/ Матеріали Пленуму Центрального Комітету КПРС, [4-15 червня 1983 року. - К., 1983, с.34.

2/ Щорічно ДРБ УРСР імені КПРС спільно з ОДНБ імені О.М.Горького, ХДНБ імені В.Г.Короленка аналізують видавничу діяльність обласних бібліотек, де поруч з іншими виданнями характеризуються і посібники рекомендаційної бібліографії. Вийшли також: Довідка про видання обласними бібліотеками Української РСР посібників рекомендаційної бібліографії в 1976-1980 роках. - К., 1981. - 6 с.; Довідка про видання посібників рекомендаційної бібліографії в Українській РСР протягом 1981 року. - К., 1982. - 4 с.; Довідка про стан підготовки посібників рекомендаційної бібліографії в Українській РСР протягом 1982 року. - К., 1983. - 6 с.; див. також: Бабич Е.К. Рекомендательная библиография на Украине.- Сов.библиогр., 1981, № 4, с.31-37.

Рекомендаційні бібліографічні посібники першої групи охоплюють широке коло проблем внутрішньої і зовнішньої політики Комуністичної партії і Радянської держави, пропагують усі види літератури.

Одне з центральних місць у системі посібників обласних бібліотек на допомогу комуністичному вихованню займають видання про зв'язки В.І.Леніна з краєм. Останнім часом вийшли: "В.І.Ленін і Кіровоградщина", "Зв'язки Леніна з Сумщиною" - покажчики, підготовлені Кіровоградською і Сумською обласними бібліотеками.^{1/}

В цих посібниках відображено документи і матеріали, які розповідають про зв'язки В.І.Леніна з краєм, листи і телеграми керівних партійних і радянських працівників і трудящих до В.І.Леніна, спогади, література про увічнення пам'яті вождя та образ В.І.Леніна в художній літературі і мистецтві краю. Такі видання мають велике наукове і культурне значення, пробуджують у читачів інтерес до праць вождя, до подій революційного минулого свого краю.

Крім окремих посібників, література на тему "В.І.Ленін і край" включена в ряд тематичних покажчиків: "Історія міст і сіл Кіровоградської області /дорядянський період/", "Історія міст і сіл Миколаївської області", "Місту Ровно - 700 років", "Чернігову - 1075 років" та ряд інших.

Значне місце в рекомендаційних бібліографічних виданнях обласних бібліотек займає історико-революційна тематика.^{2/} Пропаганда цієї літератури є основою комуністичного виховання людей, формування наукового, марксистсько-ленінського світогляду. Сьогодні це питання, як ніколи, тісно пов'язане з переконливим і вмілим показом наших історичних досягнень, переваг соціалістичного ладу. Такі видання підготовлено Ворошиловградською, Кіровоградською, Миколаївською, Ровенською, Сумською, Херсонською, Чернігівською обласними бібліотеками. Так, Херсонська обласна бібліотека започаткувала серію "Ними пишається Херсонщина". Першим у цій серії став рекомендаційний бібліографічний список "Борці за владу Рад на

1/ Див.: Методические рекомендации к составлению рекомендательных библиографических пособий /на примере указателей республиканских и областных библиотек, посвященных 110-летию со дня рождения В.И.Ленина/. - В кн.: В помощь универсальным научным библиотекам. М., 1981, с.61-65.

2/ Див.: Барашкова В.С. Краеведческие историко-революционные указатели. - Сов.библиогр., 1978, № 6, с.51-60.

Херсонщині". До нього вибірково, враховуючи важливість подій, що мали місце на території області, включено книги та статті про кращих синів народу, які посвятили себе справі революції, були в перших рядах борців за встановлення Радянської влади на Херсонщині.

Землякам - соратникам В.І.Леніна, учасникам Ховтневих подій, героям громадянської війни присвячено такі видання: "Наш славний земляк: Рек.указ. лит. к 100-летию со дня рождения К.Е.Ворошилова" Ворошиловградської обласної бібліотеки; "Боженко Василь Назарович - герой громадянської війни: Рекомендаційний покажчик літератури" та пам'ятка читачу "Мокряк М.І. - герой громадянської війни" Кіровоградської обласної бібліотеки.

Темі Великої Вітчизняної війни присвятили свої видання Житомирська і Сумська обласні бібліотеки. Так, Житомирська обласна бібліотека продовжувала роботу над підготовкою видань із серій "Іх іменами названі вулиці м.Житомира" та "Герої Радянського Союзу - наші земляки".

Пропаганді літератури про партизанський рух на Сумщині в роки Великої Вітчизняної війни, його визначних організаторів і керівників присвячено покажчик обласної бібліотеки "Партизанськими стежками". Підготовлена робота відзначається актуальністю тематики, широтою представленої літератури і допомогою істориком, краєзнавцем, лекторам, пропагандистам, бібліотечним працівникам у роботі по патріотичному вихованню трудящих.

В органічному зв'язку з патріотичним вихованням бібліотеки проводять велику роботу по вихованню радянських людей у дусі соціалістичного інтернаціоналізму.

У зв'язку з підготовкою та відзначенням 60-річчя утворення СРСР обласні бібліотеки активізували пропаганду літератури про непорушну дружбу трудящих нашої багатонаціональної Батьківщини, про їх спільну боротьбу за виконання накреслень партії на різних етапах соціалістичного і комуністичного будівництва. "Братерський союз націй і народностей СРСР, їх спільна праця, прогресуюче зближення, взаємобогачення національних культур - найважливіші фактори зміцнення згуртованості радянського народу, успішного розв'язання завдань виховання в дусі соціалістичного інтернаціоналізму"^{1/}, -

^{1/} Матеріали Пленуму Центрального Комітету КПРС, 14-15 червня 1983 року. - К., 1983, с.69.

відзначається в постанові червневого /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС. Посібники цієї тематики підготували Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська обласні бібліотеки. Література, вміщена у виданнях цих бібліотек, відображає розквіт областей у братерському союзі радянських народів, їх братні зв'язки і взаємодопомогу. Особливо слід відзначити рекомендаційний бібліографічний покажчик про дружбу і співробітництво трудящих Брянської, Чернігівської, Гомельської областей "В единой братской семье", підготовлений трьома відповідними обласними бібліотеками РРФСР, УРСР і БРСР. Покажчик містить документи, книги і статті за останні 10 років, згруповані в п'яти тематичних розділах. Уже сам факт складання посібника трьома цими бібліотеками яскраво ілюструє його тему.

Широко пропагувалася література і про інтернаціональні зв'язки трудящих областей з братніми соціалістичними країнами. Це такі видання, як "Дружні зв'язки трудящих Житомирщини з Михайловоградським округом НРБ", "Кіровоградщина - Толбухін", "Великотирнівський округ - Полтавська область: 20 років дружніх зв'язків".

Заслужують уваги також видання з історії місцевих комсомольських організацій, які служать справі виховання молоді на славних революційних, бойових і трудових традиціях радянського народу. Серед таких видань насамперед слід назвати бібліографічний покажчик "Героические страницы истории комсомола Ворошиловградской области", підготовлений спільно обласною бібліотекою, обкомом ЛКСМУ та бібліотекою педінституту імені Т.Г.Шевченка. Література, представлена в посібнику, розкриває історію обласної комсомольської організації від часу утворення перших осередків до 1980 року. Якісний добір літератури, змістовні анотації, вдале поліграфічне оформлення сприяють розкриттю теми, забезпечують активне використання посібника в пропагандистській і виховній роботі з молоддю.

У рекомендаційній бібліографії обласних бібліотек належне місце займають такі питання, як пропаганда серед населення літератури на допомогу формуванню науково-матеріалістичного світогляду, утвердження норм радянського способу життя, атеїстичне виховання, впровадження нових традицій, свят та обрядів. Серед бібліографічних посібників на цю тему слід відзначити видання:

"Ідейно-політичне виховання, класове загартування трудящих" /Тернопільська обласна бібліотека/, "Моральне виховання - складова частина комуністичного виховання" /Черкаська обласна бібліотека/, "Формирование разумных потребностей: Мера труда и мера потребления" /Дніпропетровська обласна бібліотека/, "Атеїзму - силу наступальну" /Вінницька обласна бібліотека/, "Релігія в сучасній ідеологічній боротьбі" /Полтавська обласна бібліотека/, "Нові свята і обряди на Вінниччині", "Нові свята і обряди на Миколаївщині" та багато інших видань.

Усі обласні бібліотеки включилися в підготовку рекомендаційних посібників, які пропагують літературу про грандіозні плани комуністичного будівництва, намальовані ХХУІ з'їздом КПРС і ХХУІ з'їздом Компартії України на одинадцяті п'ятирічку і на період до 1990 року, про виконання Продовольчої програми СРСР, про величезні здобутки Країни Рад в економічній і соціальній галузях, про делегатів партійних з'їздів, про гідне всенародної шани і наслідування життя героїв, їх творчі пошуки і методи праці.

У рекомендаційних бібліографічних виданнях цієї тематики широко застосовується комплексний метод пропаганди літератури. Такі видання дають широке уявлення про суспільно-політичну, технічну, художню літературу на ту чи іншу тему, показують усі можливі напрями читання і те коло проблем даної тематики, з якими повинна бути знайома кожна сучасна людина, допомагають формувати у неї різносторонні читачькі інтереси.

Значну допомогу в пропаганді літератури про організацію виробничого процесу, про соціалістичне змагання за дострокове виконання планів соціально-економічного розвитку областей надають такі посібники: "Трудящі Миколаївщини в боротьбі за виконання рішень ХХУІ з'їзду КПРС", "Втілення в життя рішень ХХУІ з'їзду КПРС трудящими Івано-Франківщини", "Економічний і соціальний розвиток Ровенщини за роки Х п'ятирічки", "Ровенщина в одинадцятій п'ятирічці". "Вінниччина на трудовій вахті" та багато інших. Пропаганді передових методів праці, інтенсивного господарювання, поширення передового досвіду в місцевих господарствах присвятили свої видання Вінницька, Миколаївська, Ровенська, Черкаська обласні бібліотеки.

Хотілося б виділити рекомендаційний бібліографічний список Черкаської обласної бібліотеки "Досвід передовиків Черкащини - на службу п'ятиріччі", рекомендаційний бібліографічний покажчик Вінницької обласної бібліотеки про нову технологію виробництва цукру та досвід передовиків по вирощуванню цукрових буряків "Ямпільський почин - усім буряководам і цукровикам", рекомендаційні списки Ровенської обласної бібліотеки "Досвід роботи передових тваринників Ровенщини - кожному господарству" та "З досвіду вирощування сільськогосподарських культур господарствами Ровенщини" і багато інших видань, які покликані пропагувати літературу на допомогу формуванню в трудящих нового типу економічного мислення, націленого на ініціативу і соціалістичну діловитість, на творчий пошук шляхів, що ведуть до найбільшого кінцевого народногосподарського результату при найменших затратах.

До цієї групи видань тісно приєднуються посібники, які пропагують літературу про передовий досвід окремих виробничників, про Героїв Соціалістичної Праці, лауреатів Ленінської і державних премій. Такі видання підготовлені Вінницькою, Миколаївською, Житомирською, Харківською, Запорізькою, Чернігівською обласними бібліотеками. Часто вони виходять у серіях "Іх іменами славен наш край" /Миколаївська/, "Своим трудом они прославили Харьковщину", "Знатні люди Житомирщини".

У багатьох обласних бібліотеках належна увага приділяється пропаганді літератури, присвяченої проблемам ефективності виробництва, науково-технічного прогресу, поліпшення системи управління і планування, винахідництва і раціоналізації, бригадних форм організації праці. Посібники цієї тематики видали Вінницька, Дніпропетровська, Херсонська, Кіровоградська, Черкаська, Полтавська обласні бібліотеки. Серед них можна виділити список "Бережливість - риса комуністична" Полтавської обласної бібліотеки, "Рациональное использование материальных и сырьевых ресурсов в промышленности" Херсонської обласної бібліотеки та інші видання цієї тематики.

Великого значення в народногосподарському будівництві, в патріотичному та екологічному вихованні радянських людей набуває пропаганда літератури, пов'язаної з вивченням природних умов, раціональним використанням природних ресурсів та охороною природи

краю. Останнім часом вийшли такі видання: "Берегти природу рідного краю" Івано-Франківської обласної бібліотеки, "Природа і природні ресурси Кіровоградщини" Кіровоградської обласної бібліотеки, "Таврическое чудо: к 60-летию заповедника Аскания-Нова" Херсонської обласної бібліотеки.

Значна робота проводиться по естетичному вихованню трудящих, формуванню у них високих художніх смаків. Про це свідчить дедалі зростаюча кількість рекомендаційних бібліографічних покажчиків, списків, листівок-закладок з художньої літератури та літератури про мистецтво. За два роки обласні бібліотеки підготували близько 80 назв видань цієї тематики, що становить 23 проценти від загальної кількості посібників рекомендаційної бібліографії. В основному ці видання були спрямовані на висвітлення літературного життя, мистецтва і культури краю. Така пропаганда літератури сприяє розвитку в читачів інтересу до життя різних куточків нашої Батьківщини, вихованню почуття радянського патріотизму. Серед посібників цієї групи хотілося б виділити такі тематичні видання: "Літературно-мистецька Вінниччина", "Херсонщина у творах мистецтва", "Черкащина в поетичній творчості", "Черкащина в образотворчому мистецтві". Пропагувалася також література про окремих авторів, їх творчі зв'язки з краєм. Це, наприклад, покажчики "Леся Українка і Волинь", "Іван Франко в художній літературі та мистецтві", окремі випуски серії "Писатели Крыма" /Кримська обласна бібліотека/, "В мире прекрасного" /Одеська обласна бібліотека/, "Лауреати обласної комсомольської премії імені М.Шпака" /Житомирська обласна бібліотека/, "Мистецька Чернігівщина". Деякі видання адресувалися керівникам і учасникам художньої самодіяльності, організаторам дозвілля молоді.

Особливе місце в системі видань на допомогу комуністичному вихованню займають "Календарі знаменних і пам'ятних дат" або видання, що їх замінюють. Їх підготовкою займалися майже всі обласні бібліотеки. Ці видання служать дійовим засобом пропаганди краєзнавчої літератури найрізноманітнішого змісту, дозволяють пов'язувати сучасне життя з історичним минулим області, із визначними етапами її розвитку, відтворюють найважливіші події політичного, господарського і культурного життя краю.

Помітне місце в рекомендаційній бібліографії обласних бібліотек України займають і малі форми. Це - листівки-закладки "З чого

почати?", "Що читати далі?", листівки-звернення "Зверніть увагу на цю книгу! Ширше пропагуйте її!", "Книгу рекомендує спеціаліст" та ін. Активно працювали в цьому напрямі Вінницька, Донецька, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Рівненська, Тернопільська обласні бібліотеки. Малі форми мають різне цільове і читачьке призначення і тому активно використовуються в усьому комплексі ідейно-виховної роботи бібліотек.

Отже, обласні бібліотеки республіки докладають багато зусиль для розгортання широкої пропаганди літератури на допомогу комуністичному вихованню трудящих, з актуальних питань ідеологічної, масово-політичної роботи. Разом з тим у цій роботі є ще чимало невикористаних резервів для поліпшення видань рекомендаційної бібліографії. На це, зокрема, звертається увага і всесоюзного методичного центру.^{1/}

Сьогодні ключовим завданням є виховання у членів трудових колективів органічної потреби в сумлінній, високопродуктивній праці, глибокого усвідомлення необхідності роботи для загального блага. Тому обласним бібліотекам потрібно забезпечити виданими рекомендаційної бібліографії такі напрями виховання людини – трудове, ідейно-політичне, моральне, формування нового типу економічного мислення, зміцнення соціалістичної дисципліни, громадського порядку, організованості у всьому, відповідальності за доручену справу. А це в свою чергу вимагає ширше пропагувати літературу про боротьбу за виконання державних завдань, підвищення якості продукції, краще використання виробничих потужностей, сировини, енергії, робочого часу, капітальних вкладень. Не повинна залишатись поза увагою й література про інтенсифікацію виробництва, ефективне використання найновіших досягнень науки і техніки, соціалістичне змагання, яке є могутнім стимулом у підвищенні продуктивності праці, раціональному використанні і всемірній економії всіх видів ресурсів.

Розробляючи ці теми, бібліотекам основну увагу треба звернути на висвітлення їх у кращому аспекті. А для цього обласні

^{1/} Карташов Н.С. Рекомендательная библиография – важное средство коммунистического воспитания. – Сов.библиография, 1981, № 1, с. 22–29.; Теплицкая И.Б. Роль областной библиотеки как регионального центра рекомендательной библиографии. – Сов.библиотекосведение, 1983, № 1, с. 65–76.

бібліотеки повинні взятись за розробку /а де це зроблено - за перевидання/ універсальних краєзнавчих видань типу "Що читати про ... край". Такі видання мають стати ядром всієї системи рекомендаційних бібліографічних посібників і зокрема на допомогу комуністичному вихованню трудящих. Вони дадуть змогу вибрати в одному посібнику літературу про сучасне життя рідного краю, про перспективи його дальшого розвитку, його природу, історію, культуру. Це дасть можливість задовольнити запити чисельної читацької аудиторії: працівників партійних, радянських і громадських організацій, викладачів, учителів, студентів вузів і середніх навчальних закладів, працівників книжкової торгівлі, преси, радіо, телебачення, музеїв, пропагандистів і агітаторів.

Зовсім нерозробленою залишається в обласних бібліотеках рекомендаційна бібліографія з історії місцевих партійних організацій. Література цієї тематики відображається в посібниках, присвячених різним етапам історії краю, комплексних і тематичних виданнях. Тому необхідно взятися за розробку таких видань.

Слід розширити підготовку бібліографічних посібників про історію місцевих підприємств. До цього часу ця тема розробляється Одеською обласною бібліотекою, яка готує серію "История заводов и фабрик Одесщины". Пропаганда літератури даної тематики дозволить простежити процес становлення трудового колективу, його діяльність на всіх етапах історії і цим самим служитиме справі збереження читачів на революційних, бойових і трудових традиціях будівників комунізму.

Обласні бібліотеки планомірно перетворюються в регіональні координаційні центри. А це вимагає посилення їх координаційних функцій і в галузі рекомендаційної бібліографії.^{1/} Практика показує, що, незважаючи на організаційні труднощі, спільна робота бібліотек по підготовці посібників рекомендаційної бібліографії має великі переваги. Одна з головних - оптимальне використання бібліо-

^{1/} Див.: Карташов Н.С. Областная библиотека - региональный координационный центр. - Сов.библиотековедение, 1981, № 5, с.3-21.
Карташов Н.С. Межведомственное взаимодействие библиотек на современном этапе. - Сов.библиотековедение, 1981, № 3, с.33-51.
Альохин Д.С. Координация и кооперация деятельности библиотек УРСР у галузі краєзнавчої бібліографії. - Бібліотекознавство і бібліогр.: Респ.міжвід.наук. - метод.зб., 1979, вип.19, с.50-57.

течно-бібліографічних ресурсів. При цьому виключається дублювання, підвищується якість видань, оскільки здійснюється єдиний методичний підхід до вибору, систематизації, анотування, опісу літератури, гарантується повнота матеріалу, відібраного з місцевих джерел.

Бібліотечний досвід показує, що велику допомогу обласним бібліотекам у підготовці посібників надає їх кооперування з іншими установами області: з відділеннями і закладами Академії наук УРСР, університетами, педагогічними інститутами, інститутами культури, сільськогосподарськими інститутами, музеями, партійними архівами, партійними кабінетами, будинками політосвіти, обласними управліннями сільського господарства, з різними товариствами - по розповсюдженню знань, охороні пам'ятників, любителів книги. Тут можна знайти і авторів, і співавторів, і консультантів, і наукових редакторів. Часто таке кооперування поліщує і видавничі можливості бібліотек. Деякі бібліотеки такий досвід уже нагромадили. Наприклад, Чернігівська обласна бібліотека при виданні серії "Письменники - наші земляки" спілкувалася з Чернігівським обласним відділенням (спілки письменників та обласною організацією любителів книги). Черкаська обласна бібліотека в роботі над покажчиком "Молодому новатору об изобретательстве и рационализации" співробітничала з обласною радою ВТВР. Запорізька обласна бібліотека видає посібники рекомендаційної бібліографії, кооперуючись з товариством любителів книги та обласною науково-технічною бібліотекою.

Велику користь може принести обмін посібниками /в тому числі і малими формами/. Якщо кожна обласна бібліотека матиме посібники інших бібліотек республіки /хоча б свого регіону/, то це значно поліпшить якість роботи обласних бібліотек.

Треба також звернути увагу на методичний рівень рекомендаційних бібліографічних видань. Сьогодні основна частина посібників розрахована на читачів високого рівня підготовки - лекторів, пропагандистів, спеціалістів народного господарства, учителів, бібліотечних працівників. Тому необхідно, щоб відбулася переорієнтація на основні категорії читачів масових бібліотек - на молодь, робітників масових професій промислового і сільськогосподарського виробництва.

Більшість сучасних бібліографічних видань обмежується вузьким колом рекомендованої літератури. Багато з них виходить без передмов, де було б вказано, для яких категорій читачів підготовлено видання, які принципи розміщення в ньому матеріалу, хронологічні рамки відбору літератури. Чимало посібників не несуть у собі рекомендаційного характеру і свідчать про низький фаховий рівень авторів-складачів. На інші методичні прорахунки не раз вказувалося в оглядах видавничої діяльності обласних бібліотек.

Таким чином, щоб зробити ще більш вагомим внесок обласних бібліотек України у розв'язання завдань комуністичного виховання трудящих, належить ще вирішити ряд проблем, що стосуються організації всієї системи видань рекомендаційної бібліографії, удосконалення їх планування і поліпшення якості. Чітко диференційовані за читацьким і цільовим призначенням, регулярно перевидані і доповнені актуальними матеріалами, посібники рекомендаційної бібліографії будуть ще активніше служити справі комуністичного виховання трудящих.

З М І С Т

БУЛАНІЙ І.Т. Шляхи удосконалення діяльності бібліотек у світлі рішень червеневого /1983 р./ Пленуму ЦК КПРС	8
БАБИЧ В.С. Основні форми і методи підвищення пропагандистської і виховної ролі бібліотек	9
ПРЕНЗИЛЕВИЧ Г.М. Специфіка формування культурних потреб сільського населення та можливості бібліотек по їх задоволенню	15
МАЗУРЕНКО І.Д. Пропаганда атеїстичних знань у бібліотеках республіки	27
ГРАЙДАНС Ю.М. Пропаганда в бібліотеках літератури, що викриває антинародну суть сучасної буржуазної ідеології, найбільш ефективні форми і методи цієї роботи	28
МАКАРОВА А.М. Підвищення рівня керівництва читанням робітників	39
КОВЗАРЕНКО Н.С. Основні напрями активізації процесу морального виховання підлітків у дитячих бібліотеках	50
КОРНІЄНКО А.П. Шляхи дальшого удосконалення роботи бібліотек по ідейно-політичному вихованню юнацтва	56
КРИЦЬКИЙ О.П. До питання про систему краєзнавчих рекомендаційних посібників на допомогу патріотичному та інтернаціональному вихованню трудящих	68
КОСТИГА В.І. Діяльність обласних бібліотек по створенню посібників рекомендаційної бібліографії на допомогу комуністичному вихованню трудящих	71

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ УССР

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ОРДЕНА ТРУДОВОГО КРАСНОГО ЗНАМЕНИ РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
БИБЛИОТЕКА УССР имени КПРС

РОЛЬ БИБЛИОТЕКИ В
КОМУНИСТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ ТРУДЯЩИХСЯ

Обзор научн. трудов

Редакционная коллегия: Василий Степанович Бабяк,
Анастолій Петрович Корнишко,
Тригорій Михайлович Прелевлевич,
Алла Николаевна Макарова,
Зоя Ивковна Савина

Киев 1983

Підписано до друку 11.11.83 №54597 Формат 60 x 84/16. Папір
для мн.апаратів. Офсетний друк. Умови друк. арк.4,76. Обл.-вкл.
арк.4,55. Зам.299. Тір.930. Ціна 45 коп.

252001, Київ-1, Кірова, І. Державна республіканська бібліотека УРСР
імені КПРС. Тел.29-66-12

Ротадрокт ДРБ УРСР імені КПРС. 252001, Київ-1, Кірова, І. Тел.29-66-12

Ціна 45 коп.

1.XI.83 р. Київ, друк. УРРПС. Зам. 3411—1000.

4